KÖY OKUL YÖNETİCİLERİNİN PANDEMİ DÖNEMİNDE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

Gamze Karaibiş
191109102

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Vildan Katmer Bayraklı

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Aralık, 2021

KÖY OKUL YÖNETİCİLERİNİN PANDEMİ DÖNEMİNDE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

Gamze Karaibiş
191109102
Orcid: 0000-0002-5629-9190

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Vildan Katmer Bayraklı

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Aralık, 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın başından sonuna kadar gece gündüz benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Vildan Katmer Bayraklı'ya, değerli juri üyeleri Prof. Dr. Sevim Aşiroğlu ve Dr.Öğr. Üyesi Feyzi Kaysi 'ye, eğitim hayatım boyunca destekleriyle daima yanımda olan Sayın Levent Yazıcı'ya canım arkadaşım Neşe Gökdeniz'e, bana bu süreçte destek veren diğer hocalarıma, arkadaşlarıma, manevi desteğiyle hep yanımda olup bu günlere gelmeme vesile olan canım annem Semra Yılmaz'a kardeşlerim Çağla Gizem Karaibiş ve Gaye Karaibiş'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Gamze Karaibiş

Aralık, 2021

ÖZ

KÖY OKUL YÖNETİCİLERİNİN PANDEMİ DÖNEMİNDE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNE YÖNELİK DENEYİMLERİ

Gamze Karaibiş
Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Vildan Katmer Bayraklı
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021

Bu araştırmanın amacı tüm dünya ile birlikte Türkiye'de de etkisini sürdüren Covid-19 pandemisi döneminde uygulanan uzaktan eğitime yönelik köy okulu yöneticilerinin deneyimlerini incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımın benimsendiği bu çalışmada, fenomonoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 2020-2021 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Tokat ili köylerinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 17 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından oluşturulan "görüşme formu" yardımıyla katılımcılar ile yapılan uzaktan görüntülü görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler "içerik analizi tekniği" ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçları, Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde en çok kullanılan araçların EBA, Zoom ve WhatsApp uygulamalarının olduğunu göstermiştir. Katılımcılara göre pandemi döneminde uzaktan eğitimde en fazla karşılaşılan sorunlar; öğrencilerin derslere düşük katılımı, öğrencilerin motivasyonlarının düşüklüğü, telefon, tablet bilgisayar sayısının ve internet imkânının yetersizliği, etkin olmayan ölçme ve değerlendirme, internet erişim altyapısındaki yetersizlik ve velilerin ilgisizliği olmuştur. Katılımcılar, teknolojik yeterlik, üst yönetim ve uzaktan eğitimin uygulanması ile ilgili çeşitli öneriler getirmiştir. Bunlar arasında öğrencilere internet erişimi olan tablet bilgisayar dağıtılması ve internet altyapısının iyileştirilmesi gibi öneriler öne çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan Eğitim; Covid-19; Pandemi; Okul Yöneticileri.

ABSTRACT

THE EXPERIENCES OF VILLAGE SCHOOL ADMINISTRATORS REGARDING THE EDUCATION AND TRAINING PROCESS DURING PANDEMIC PERIOD

Gamze Karaibiş
Master Thesis
Department of Education Sciences
Educational Management and Supervision Programme
Thesis Advisor: Asst. Prof. Vildan Katmer Bayraklı
Maltepe University Graduate School, 2021

The aim of this research is to examine the experiences of village school administrators regarding distance education applied during the Covid-19 pandemic, which continues its impact in Turkey as well as the whole world. In this study, in which a qualitative research approach was adopted, the phenomenology design was used. Participants of the study consists of 17 school administrators working in primary and secondary schools in the villages of Tokat province in the fall semester of the 2020-2021 academic year. The data of the research were collected by remote video interview with the participants with the help of the "interview form" created by the researcher. The obtained data were analyzed with the “content analysis technique”.

According to the research results, the most used tools for distance education during the Covid-19 pandemic period are EBA, Zoom, and WhatsApp. According to village school administrators, the most encountered problems in distance education during the pandemic period; low participation of students into the classes, low motivation of students, insufficient count number of smart phones, tablet computers, computers and /insufficiency of internet access facilities, ineffective measurement/evaluation, inadequacy of internet access infrastructure and indifference of parents. Village school administrators have made various suggestions regarding technological competence, senior management and the implementation of distance education in relation to distance education. Among these suggestions, distribution of tablets with internet access to students and improvement of internet infrastructure come to the fore.

Keywords: Distance Education; Covid-19; Pandemic; School Administrators.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ... ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ... iii
TEŞEKKÜR ... iv
ÖZ ... v
ABSTRACT ... vi
İÇİNDEKİLER ... vii
TABLOLAR LİSTESİ ... ix
ŞEKİLLER LİSTESİ ... x
KISALTMALAR ... xi
ÖZGEÇMİŞ ... xii
BÖLÜM 1. GİRİŞ ... 1
1.1. Problem ... 1
1.2. Amaç ... 3
1.3. Önem ... 4
1.4. Varsayımlar ... 4
1.5. Sınırlılıklar ... 5
1.6. Tanımlar ... 5
BÖLÜM 2. KURAMSAL ÇERÇEVE ... 6
2.1. Eğitim ve Teknoloji ... 6
2.2. Uzaktan Eğitim ... 7
2.2.1. Uzaktan Eğitim Kavramı ... 7
2.2.2. Dünyada Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ... 10
2.2.3. Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ... 12
2.2.4. Uzaktan Eğitimin Faydaları ve Sınırlılıkları ... 14
2.2.5. Uzaktan Eğitimin Örgün Eğitimle Karşılaştırılması ... 15
2.2.6. Etkileşimsellik ve Uzaktan Eğitimdeki Yeri ... 17
2.2.7. Uzaktan Eğitim Modelleri ... 19
2.3. Covid-19 Salgını ve Eğitim ... 21
2.3.1. Covid-19 Salgınının Ortaya Çıkışı ... 21
2.3.2. Covid-19 Salgınının Eğitime Etkisi ... 24
2.3.3. Covid-19 Salgını Sürecinde MEB Uzaktan Eğitim Uygulamaları ... 26
2.4. İlgili Çalışmalar ... 28
BÖLÜM 3. YÖNTEM ... 33
3.1. Araştırma Deseni ... 33
3.2.Araştırmanın Katılımcıları ... 34
3.3. Veri Toplama Aracı ... 35
3.4. Veri Toplama Süreci ... 36
3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması ... 36

BÖLÜM 4. BULGULAR VE TARTIŞMA 40
4.1. Bulgular 40
4.1.4. Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar 43
4.1.5. Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri 48
4.1.6. Uzaktan Eğitimde Öğretmenlerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar ... 50
4.1.7. Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar 52
4.1.8. Uzaktan Eğitimde Velileri Bilgilendirmeye Yönelik Etkinlikler 55
4.2. Yorumlar 58
BÖLÜM 5. SONUÇ 64
5.1. Sonuçlar 64
5.2. Öneriler 65
EKLER 67
EK-1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 67
EK-3: Etik Kurul Onayı 71
EK-4: Bilgilendirilmiş Onam Formu 72
KAYNAKÇA 73

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları 11

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Senkron / Asenkron Eğitim Modellerinin Avantaj/Dezavantajları 20

Tablo 3. Dünya Genelinde En Fazla Vaka Görülen İlk 10 Ülke..... 23

Tablo 4. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri..... 34

Tablo 5. Geçerlik ve Güvenirlik konusunda Nitel ve Nicel Araştırmalarda Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması……..37

Tablo 6. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim İçin Kullanılan Araçlar 40

Tablo 7. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan/Yaşanan Sorunlar..... 43

Tablo 8. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri..... 48

Tablo 9. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Öğretmenlerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar 50

Tablo 10. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar 52

Tablo 11. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Velileri Bilgilendirmeye Yönelik Etkinlikler 56

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye'de Uzaktan Eğitim Dönem ve Evreleri 12
Şekil 2. DSÖ Covid-19 Dünya Geneli Vaka Dağılımı 22
Şekil 3. DSÖ Covid-19 Kıtalara Göre Vaka-Ölüm Sayılarının Dağılımı 23
Şekil 4. UNESCO Verilerine Göre Okulların Durumu 25

KISALTMALAR

BM : Birleşmiş Milletler

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

EBA : Eğitim Bilişim Ağı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YKS : Yükseköğretim Kurumları Sınavı

ÖZGEÇMİŞ

Gamze KARAİBİŞ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim

Derece Yıl Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı

Lisans, 2010-2013 Karadeniz Teknik Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Güzel Sanatlar Eğitimi/Müzik Öğretmenliği

Lisans, 2013-2014 Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Güzel Sanatlar Eğitimi/Müzik Öğretmenliği (Farabi Değişim Öğrencisi)

Yüksek Lisans, 2018-2019 Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Eğitim Yönetimi (YL) (Tezsiz)

Ön Lisans, 2020 Anadolu Üniversitesi/Açık Öğretim Fakültesi/Adalet

İş/İstihdam

Yıl Görev

2015-2018 Müzik Öğretmeni (MEB)

2018-2021 Okul Yöneticisi

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. Problem

Eğitim, kişilerin yeteneklerini bir süreç içerisinde ulaşması mümkün olabilen en üst noktaya kadar geliştirme şeklinde tanımlanmaktadır. (Kılıç, 2018). Zaman zaman ortaya çıkan beklenmeyen durumlar bu süreci engelleyebilmekte ve yüz yüze eğitime engel olabilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde çok hızlı bir değişimin yaşandığı ve dijital teknolojilerin günlük hayatın hemen her alanında etkisini gösterdiği günümüzde, yüz yüze eğitimin alternatifi olarak teknoloji ile yakından ilişkili "uzaktan eğitim" kavramı öne çıkmaktadır.

Kavramsal olarak ilk defa Wisconsin Üniversitesi 1892 Yılı Kataloğu'nda geçen "uzaktan eğitim", 1906 yılında yine bu üniversitede yönetici olarak görev yapan William Lighty tarafından ilk defa bir metinde kullanılmıştır (Yıldız, 2020). Uzaktan eğitim; geleneksel yüz yüze öğrenme-öğretme yöntemlerindeki sınırlılıklar sebebiyle sınıf içi etkinliklerinin yürütülmesi olanağı kalmadığı durumlarda, öğretmen ve öğrenciler arasındaki etkileşimin çeşitli ortamlar üzerinden ve özel olarak hazırlanan öğretim üniteleri yoluyla belirli bir merkezden yürütülmesi yöntemidir (Kaya, 2002). Uzaktan eğitim, öğrenci ile öğreticinin öğrenme ve öğretme sürecinde ayrı mekânlarda oldukları, bireylere yer, mekân ve zaman açısından esneklik, bireysellik ve bağımsızlık olanağı sunan sistematik eğitim biçimlerinden biridir (Uşun, 2006). Kısaca uzaktan eğitim, "yer ve zamandan bağımsız şekilde bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanarak gerçekleştirilen etkileşimli ve ekonomik eğitim modeli" olarak tanımlanabilir (Gökçe, 2008).

Uzaktan eğitimin; insanlara farklı eğitim seçenekleri sunma, belirli bir zaman diliminde bir mekânda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırma, fırsat eşitsizliğini asgari düzeye indirme, bağımsız ve bireysel öğrenmeyi sağlama, kişiye öğrenme sorumluluğu kazandırma gibi çeşitli yararları bulunurken iletişim teknolojilerine bağlı olma, öğrencilerin sosyalleşmesini sağlayamama, kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilerde yeterli etkinliği sağlayamama gibi sınırlılıkları da söz konusudur (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitim artan dijitalleşmeye ve farklı ihtiyaçlara bağlı olarak Türkiye'de orta ve yükseköğrenim düzeyinde kullanılmasına karşın, ilköğretim düzeyinde bu kadar geniş ölçekli olarak ilk defa Covid-19 salgını sürecinde uygulanmıştır. Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve bir insandan diğerine hızla yayılan koronavirüse yönelik ilk vaka Türkiye'de ilk defa 11 Mart 2020'de görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2020). Koronavirüs dünya genelinde başta sağlık olmak üzere ticari hayat, ekonomi, sosyal yaşam gibi pek çok alanda ciddi tahribatlara neden olmuştur. Söz konusu olumsuz sonuçlarının görüldüğü alanlardan biri de eğitim olmuştur. Birleşmiş Milletler 'in Ağustos 2020'de yayımladığı bir raporda, dünyadaki öğrenci popülasyonunun %94' ünün salgın sürecinde devletler tarafından virüsün yayılmasını engellemek üzere okulların kapatılmasından etkilendiği ve eğitimde yaşanan bu kesinti ile birlikte çocuk, genç, yetişkin, yoksul veya kırsal alanda yaşayanlar, engelliler, mülteciler vb. pek çok bireyin öğrenmeye devam etme fırsatının azaldığı ve eğitim eşitsizliklerinin daha da arttığı ifade edilmektedir (BM, 2020). Koranavirüs salgınının ortaya çıkışı ile birlikte devletler bir yandan salgına yönelik pek çok tedbiri hayata geçirmiş, diğer yandan da eğitimde devamlılığı sağlayabilmek üzere sahip oldukları imkânlar ölçüsünde uzaktan eğitime geçiş yapmışlardır (Telli ve Altun, 2020). Salgının Türkiye'de de görülmesi sonrasında 16 Mart 2020'de okullardaki eğitim-öğretime ara verilmiş, 23 Mart 2020'de ise uzaktan eğitim uygulamasına geçilmiştir.

Türkiye'de uzaktan eğitimin orta ve yükseköğretim düzeyinde uygulandığı ancak ilköğretim düzeyinde bu tür bir deneyimin yaşanmadığı düşünüldüğünde Covid-19 salgın sürecinin ilköğretim düzeyindeki öğrenciler, öğretmenler, veliler ve okul yöneticilerini daha fazla etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü ilköğretim öğrencileri ağırlıklı olarak öğretmenlerinin ders anlatımı ile öğrenmeye alışık olup kendi kendilerine öğrenme becerileri yeterli düzeyde değildir (Küçüker ve Selvi, 2016). Diğer taraftan, ilköğretimde görev yapan öğretmenler ile veliler de daha önce bu tür bir deneyim yaşamamışlardır. Bu bağlamda eğitim-öğretimdeki esas nokta olan okulların işleyişlerine yön veren okul yöneticileri önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Çünkü salgın sürecinde okul yöneticileri en başta eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkin ve verimli şekilde sürdürülebilmesi için genel koordinasyonu sağlama olmak üzere, öğretmen ve öğrencilerin sorumluluk alanlarındaki iş ve işlemleri planlama, yönetme ve yönlendirme; öğrenciler ile velilere EBA bünyesindeki derslerin zamanına ilişkin

gerekli bilgilendirmeleri yapma; internet/televizyon erişimi kısıtlı olan öğrenciler ile öğretmenleri belirleyerek gerekli önlemleri alma; öğrencilerin motivasyonlarının düştüğü durumlarda ilave destek tedbirleri alma; uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler ile öğrencilerin teknoloji kullanımına ilişkin teknik sorunlarının giderilmesinde yardımcı olma gibi çeşitli görevler üstlenmektedirler (Covid-19 Salgın Süreci Eylem Planı, 2020). Dolayısıyla okul yöneticilerinin uzaktan eğitim sistemine yönelik deneyimlerinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Yapılan incelemelerde literatürde Covid-19 salgını sürecinde uygulanan uzaktan eğitime yönelik olarak öğretmenleri (Bakioğlu ve Çevik, 2020; Bayburtlu, 2020; Çakın ve Akyavuz, 2020; Kantos, 2020; Kocayiğit ve Uşun, 2020) ve öğrencileri (Altuntaş vd., 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Kaysi,2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020; Tezer ve Cumhur, 2020; Yıldız, 2020) kapsayan çeşitli çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte bu süreçte okul yöneticilerinin deneyimlerinin ele alındığı ulusal literatürde sadece iki adet çalışmaya (Özdoğan ve Berkant 2020; Külekçi Akyavuz ve Çakın, 2020) rastlanabilmiştir.

Belirtilen hususlar ışığında bu çalışmanın temel problemi, "Covid-19 pandemisi döneminde köy okul yöneticilerinin uzaktan eğitime yönelik deneyimleri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, tüm dünya ile birlikte Türkiye'de de etkisini sürdüren Covid-19 pandemisi döneminde uygulanan uzaktan eğitime yönelik olarak ilkokul ve ortaokul köy okul yöneticilerinin deneyimlerinin incelenmesidir. Bu çalışma ile salgın sürecinde uygulanan uzaktan eğitim uygulamalarının, süreci doğrudan deneyimleyen ilkokul ve ortaokul yöneticilerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

Covid-19 pandemi sürecinde okul yöneticilerine göre:

1. Uzaktan eğitimde en çok hangi araçlar kullanılmıştır?
2. Uzaktan eğitimin olumlu yanları nelerdir?
3. Uzaktan eğitimin olumsuz yanları nelerdir?
4. Uzaktan eğitim uygulamasında herhangi bir sorun yaşandı mı?

5. Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için yapılan çalışmalar nelerdir?
6. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin motivasyonunu arttırmak için yapılan çalışmalar nelerdir?
7. Uzaktan eğitimle ilgili velileri bilgilendirmeye yönelik ne tür etkinlikler yapılmıştır?

1.3. Önem

Bu çalışma uzaktan eğitim sisteminin ilkokul ve ortaokullardaki etkinliğini inceleme bakımından önem arz etmektedir. Covid-19 pandemisinin ne zaman sona ereceği ve buna bağlı olarak da uzaktan eğitimin ne kadar daha süreceğinin belirsiz olduğu dikkate alındığında, çalışma kapsamında uzaktan eğitim uygulamalarında karşılaşılan sorunların tespit edilmesinin geleceğe yönelik planlamalar açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışmanın Tokat ili köy okullarında görev yapan ilkokul ve ortaokul yöneticileri ile yürütülecek olmasının, uzaktan eğitimin kırsal alanlardaki uygulamalarında ne tür aksaklıklarla karşılaşıldığını tespit edebilme bakımından önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de Covid-19 salgınına yönelik olarak öğretmen, öğrenci ve velileri kapsayan çeşitli çalışmalar olmasına karşın, okul yöneticilerini kapsayan sadece bir adet çalışma belirlenebilmiştir. Eğitim-öğretimdeki esas nokta olan okulların işleyişlerine yön veren okul yöneticilerinin uzaktan eğitim sistemine yönelik deneyimlerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede yapılacak bu çalışma ile literatüre önemli katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada:

1. Araştırmada kullanılacak görüşme formunda yer alan soruların okul yöneticilerinin Covid-19 pandemisi döneminde uzaktan eğitime yönelik deneyimlerini ortaya koyabilecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin görüşme sorularına samimi ve doğru yanıt verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmanın katılımcıları Tokat ilinde bulunan köylerdeki ilkokul ve ortaokullarda görevli 17 okul yöneticisi ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen veriler, görüşme formunda yer alan sorulara verilecek yanıtlar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Pandemi: Bir hastalığın ya da enfeksiyon etkeninin ülkeler, kıtalar ve hatta bütün dünya gibi çok geniş alanlarda yayılım göstermesidir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

Uzaktan Eğitim: Öğrenci ile öğreticinin öğrenme ve öğretme sürecinde ayrı mekânlarda oldukları, bireylere yer, mekân ve zaman açısından esneklik, bireysellik ve bağımsızlık olanağı sunan sistematik eğitim biçimlerinden biridir (Uşun, 2006).

BÖLÜM 2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak eğitim ve teknoloji ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra uzaktan eğitim kavramı ve özellikleri açıklanmış, uzaktan eğitimin dünyada ve Türkiye'de gelişim süreci incelenmiştir. Uzaktan eğitimin faydaları ile sınırlılıkları belirtildikten sonra uzaktan eğitim ile örgün eğitim karşılaştırılmış ve bu eğitim biçiminde kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Daha sonra uzaktan eğitimde sosyal medyanın nasıl kullanıldığı açıklanmış, etkileşimselliğin sahip olduğu önem üzerinde durulmuş ve MEB'deki uzaktan eğitim uygulamaları incelenmiştir. Uzaktan eğitim sonrasında ise Covid-19 salgınının ortaya çıkışı ve eğitime olan etkisi ele alınmış ve yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar ortaya koyulmuştur.

2.1. Eğitim ve Teknoloji

Eğitim genel bir ifade ile "bireylerin yaşam ve davranışlarında belirlenen hedeflere uygun olarak değişiklikler meydana getirme süreci" olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1972'den akt. Yükrük, 2004). Eğitimin bireylerin gelişim süreçlerini destekleyen ve düzenli olarak gerçekleştirilen etkinlikler bütünü olduğu ifade edilmektedir (Çetin vd., 2004).

Eğitim bireylere medyana gelen bir olay veya durumda nasıl ve ne şekilde davranış göstereceklerine yönelik olarak çıkarımda bulunma özelliği kazandırmaktadır. Bireyler eğitim alıp kendilerini geliştirdikleri sürece içerisinde yaşadıkları toplumun kültür, değer yargıları, gelenek ve görenekleri ile özelliklerini öğrenmekte ve yaşadığı gerçekliği almış olduğu eğitime uygun olarak anlamlandırabilmektedir. Eğitim aracılığı ile meydana gelen köklü değişimle birlikte insanlar kendilerini geliştirerek kişisel benliklerinin farkına varabilmektedirler (Kırık, 2014).

Bununla birlikte eğitim yalnızca birey, aile ve toplumların değil ülkelerin geleceklerine de direkt olarak etki etmektedir. Ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin tespit edilmesinde eğitim en önemli faktörlerden biri durumundadır. Bireylerin iyi ve yeterli bir eğitime sahip olması toplumsal refah artışı sağlamada en etkili yollardan biridir. Ekonomik kalkınma ile pozitif ilişkiye sahip olan

eğitim toplumsal barış ve düzeninin sağlanması, kültürel gelişim, sağlıklı toplumun oluşumu gibi pek çok konuda anahtar bir rol üstlenmektedir (Altınışık ve Peker, 2012).

Sanayi çağından itibaren bilim ve teknoloji insanlar, toplumlar ve kurumları dönüştürmekte, yaşamın pek çok alanında olduğu gibi eğitim alanında da önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Eğitim alanında teknoloji; öğretmenin kapsamı, öğretim ortamları ve araçları, ihtiyaç duyulan beceriler ile öğrenci-öğretmen-yönetici-aile ilişkiler ağında dönüşüm meydana getirmektedir. Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler eğitim dünyası paydaşlarına (yani öğrenci, öğretmen, yönetici ve aileler) imkânlar sunmaktadır (Arkan, 2018).

Teknolojide yaşanan değişimlerle birlikte fiziki mekân ile zamanın eğitimin üzerinde meydana getirdiği kısıtlayıcı etki kaybolmuş ve teknolojik gelişmeler yeni eğitim biçimlerinin ortaya çıkışına ön ayak olmuştur. Söz konusu eğitim biçimleri arasında en fazla bilinen ve yaygın olanlarından biri "uzaktan eğitim" modelidir (Elitaş, 2017).

2.2. Uzaktan Eğitim

2.2.1. Uzaktan Eğitim Kavramı

İnsanlar, hayatları boyunca devamlı gelişim gösterir. Bireyin yaşamında meydana gelen gelişimler eğitim, ekonomik ve sosyal hayat, sağlık gibi pek çok farklı alanda yaşanan değişim ile gelişimi de beraberinde getirmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte okul haricindeki ortamlarda bireylere eğitim verilebilmesi mümkün hale gelmiş, bu durum "uzaktan eğitim" olarak adlandırılan kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Arat ve Bakan, 2011).

Uzaktan eğitimin temelini oluşturan yapı veya sistem bir yüzyıl ve daha ötesine dayanmaktadır (Simonson vd., 2015). Literatür incelendiğinde uzaktan eğitimin kaynağının mektupla öğretme-öğrenmeye dayılı olduğu, bunun yanı sıra uzaktan eğitimin zaman zaman bağımsız çalışma, mektupla eğitim, dış çalışma, evde çalışma gibi pek çok çalışma biçimi ya da kavram ile anıldığı görülmektedir (Keegan, 2000).

Uzaktan eğitim kavramı en yalın anlamı ile öğreten ile öğrenenin fiziksel açından bir arada olmadıkları bir eğitim biçimini belirtmektedir. İlk defa 1892'de ABD'nin Wisconsin Üniversitesi kataloğunda yer alan bu kavram, bir yazın içerisinde

ilk defa 1906'da aynı üniversitede yönetici olan William Lighty tarafından kullanılmıştır. Sonraki yıllarda kavram Alman eğitimci Otto Peters tarafından 1960-70'li yıllarda ülkesi Almanya'da tanıtılmış, isim olarak Fransa'da bulunan eğitim kurumlarında kullanılmıştır (Kaya, 2002).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Öğrenci ile öğretmenin yüz yüze olmadan çeşitli iletişim araçları kullanılarak belli bir merkezden yapılan eğitim biçimi" olarak tanımlanan (TDK, 2020) uzaktan eğitim kavramına ilişkin olarak literatürde pek çok tanım yer almaktadır. Altıparmak (2011) uzaktan eğitimi, elektronik veya elektronik olmayan sistemler gibi özel iletişim yöntemleri kullanımı ile mekân ve zaman sınırlarını ortadan kaldıran, kullanıcılarına pek çok öğrenme etkinliği sunan bir öğrenme faaliyeti olarak tanımlamaktadır. Schlosser ve Simonson'a göre (2006) uzaktan eğitim, farklı mekânlardaki öğretmenler ile öğrencilerin belirlenen bir eğitim programına uygun olarak eğitim etkinliklerinde birbirleri ile iletişim halinde olmalarını sağlayan eğitim şeklidir.

Uzaktan eğitime yönelik kapsayıcı bir diğer tanım ise Uşun (2006:7) tarafından şu şekilde yapılmıştır:

> Kaynak ile alıcının öğrenme – öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu alıcılarına öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi vb. açılardan "bireysellik", "esneklik" ve "bağımsızlık" olanağı tanıyan, öğrenme – öğretme süreçlerinde; yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar, teknolojiler, yüz yüze eğitim gibi materyal, araç ve teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise etkileşimli tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır.

Sözüdoğru ve diğerleri (2016) uzaktan eğitimin, öğretici ile öğrenenin fiziki açıdan farklı zaman ve yerlerde, eş zamanlı, eş zamansız veya her ikisini de içerecek şekilde eğitimsel teknoloji kullanmasını gerekli kılan eğitim biçimlerini kapsadığını vurgulamaktadır.

Yapılan pek çok farklı tanım çerçevesinde uzaktan eğitimi; öğrenci ve öğretmenlerin farklı mekânlarda bulundukları, örgün öğretime benzer şekilde planlı bir eğitim programı çerçevesinde yürütüldüğü, bir eğitim kurumuna bağlı olarak yürütüldüğü, teknolojik araçlar ile dijital materyallerin kullanıldığı, kişilere bireysel

öğrenme olanağı sağlayarak öğrenim sürecinde aktif rol üstlenmelerinin sağlandığı ve kişiler arası etkileşime katkı sağlayan bir eğitim şekli olarak nitelendirmek mümkündür.

Türkiye'de ve dünyada eğitime büyük önem atfedilmekte olup ülkelerin gelişmişlik seviyeleri eğitim ve öğretim düzeyleri ile doğru orantılıdır. Geleneksel eğitim alanında yaşanan maddi sorunlar, alt yapı problemleri ile teknolojik yetersizlikler gibi çeşitli sorunlar uzaktan eğitimin gelişmesini sağlamıştır. Odabaş (2004) köklü geçmişe sahip uzaktan eğitim hizmetlerinin ortaya çıkışını gerektiren sebepleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Küreselleşmeyle birlikte toplumsal dinamizmin değişmesi sonucunda değişim yaşanan toplumsal ve ekonomik şartlara uyum sağlamak üzere çalışanların eğitimine yönelik ihtiyacın artması,
- Günümüzde bilginin, iş gücü ve sermaye gibi faktörlerin önüne geçip ekonomik bakımdan öneminin artması,
- Bilgi iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişimle birlikte bilginin daha hızlı şekilde yayılmaya başlaması sonucunda güncel ve doğru bilgiye olan ihtiyacın çoğalması.

Wedemeyer (akt. Nizam, 2004) uzaktan eğitimin temelinde öğrenci bağımsızlığının bulunduğunu ifade etmiş ve uzaktan eğitim sisteminin sahip olması gereken özellikleri aşağıda ifade edilen on başlıkta toplamıştır:

- Uzaktan eğitim sisteminde öğrencilere daha çok sorumluluk verilmesi sağlanmalı,
- Öğrenciler zaman ile mekân sınırlaması olmaksızın istedikleri biçimde çalışabilmeli,
- Farklı ortamlar ve yöntemler aracılığıyla anlatılan bir konunun en iyi şekilde öğretilmesi sağlanmalı,
- Öğreticiler, öğretme görevleri için daha çok zaman ayırmalı,
- Hedef kitleye kurs, format ve metodolojilere ilişkin geniş imkânlar sunulmalı,
- Bütün öğretim ortam ve yöntemleri etkin bir şekilde geliştirilerek programa entegre olabilmeli,
- Kursların tekrar düzenlenmesi ve içeriklerin geliştirilmesi sağlanmalı,

- Öğrencilerin aralarındaki bireysel farklılıkları ortadan kaldırmak üzere öğrencilere çeşitli imkânlar sunulmalı,
- Öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde zaman, metot, derece gibi birtakım kıstaslar ortadan kaldırılmalı,
- Öğrenciler çalışmaya başlama ve bitirme noktasında özgür bırakılmalı.

Belirtilen hususlar ışığında uzaktan eğitimin toplumsal ve ekonomik şartlara uyum sağlamak üzere artan eğitim ihtiyacını karşılamak üzere farklı ortam ve yöntemlerin kullanıldığı ve öğrenci bağımsızlığını esas alan bir eğitim yaklaşımı olduğunu ifade etmek mümkündür.

2.2.2. Dünyada Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Eğitimde farklı bir yaklaşımı yansıtan uzaktan eğitim uygulamaları uzun sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Bir kavram olarak 1700'lü yıllara kadar uzanan ve ilk olarak mektupla başlayan uzaktan eğitim, bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel şekilde gelişim göstermiştir.

Dünyada ilk uzaktan eğitim uygulamaları 1700'lü yıllara kadar uzanmaktadır. 20 Mart 1728'de ABD'nin Boston gazetesinde ilk defa mektup ile steno derslerinin verileceğine yönelik bir ilan yayımlanmıştır (Holmberg, 1995; akt. Özbay, 2015). 1833 yılında ise İsveç'teki bir gazete tarafından benzer şekilde "mektup" ile yazılı anlatım derslerine ilişkin bir ilan verilmiştir. Belirtilen gazete ilanları aracılığıyla duyuruları yapılan eğitimlerin gerçekleşme durumları hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Bundan dolayı ilk uzaktan eğitim uygulamasının 1840 yılında İngiltere'de Isaac Pitman tarafından başlatıldığı kabul edilmektedir. Pitman, mektup kullanarak uzaktan eğitim yöntemi ile steno dersleri vermiş, eğitimlerle İncil'de yer alan küçük parçaları yazmayı öğretmiş ve öğrencilerin başarılarını notlandırıp değerlendirmiştir. (Mshvidobadze ve Gogoladze, 2012). Dünyada uzaktan eğitime ilişkin ilk uygulamalar kronolojik olarak Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Dünyada Uzaktan Eğitim Uygulamaları

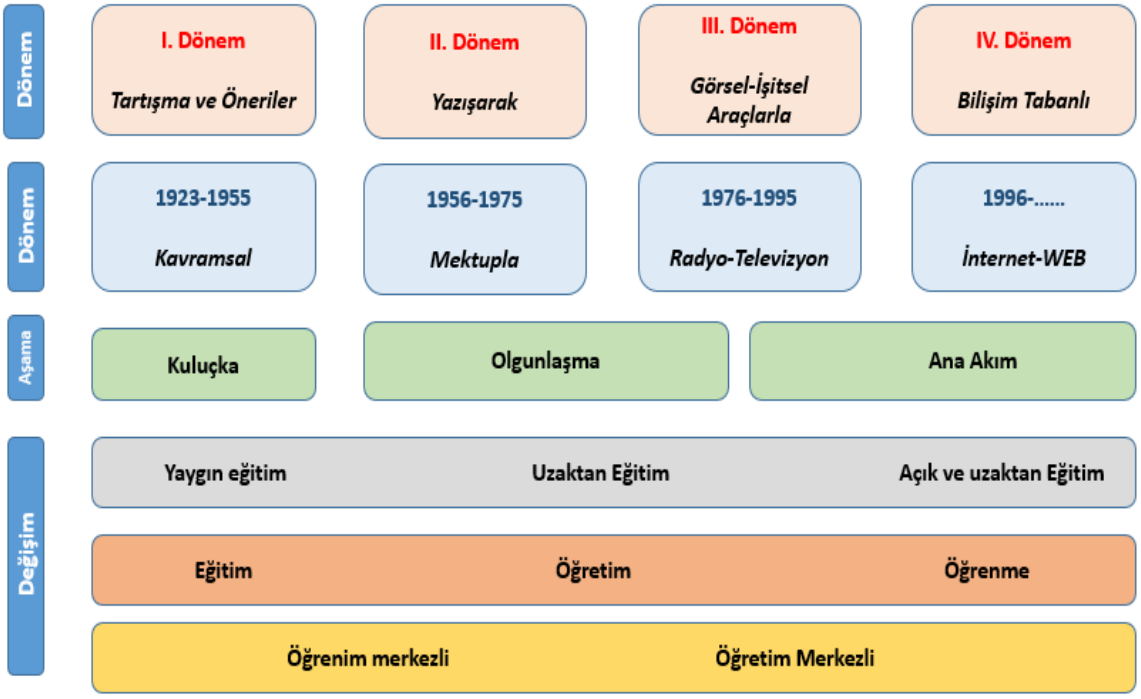
Tarih	Ülke	Olay
1728	İsveç	Boston Gazetesinde mektup yoluyla steno derslerinin verileceği duyurulmuştur.
1840	İngiltere	İngiltere'de Isaac Pitman tarafından mektup yoluyla steno eğitimi verilmeye başlanmıştır.
1856	Almanya/Berlin	Gustav Langenscheid ve Charles Toussaint tarafından uzaktan eğitim sunan dil okulu kurulmuştur.
1870	ABD	Illinois Wesleyan Üniversitesi tarafından uzaktan eğitim programı başlatılmıştır.
1873	ABD	ABD'de uzaktan eğitime dair ilk girişimlerden biri olarak kabul edilen "Evde Çalışmayı Destekleme Derneği" kurulmuştur.
1883	ABD/New York	Mektup yoluyla Eğitim Üniversitesi kurulmuştur.
1884	Almanya/Berlin	Üniversite sınavına öğrenci hazırlayan "Rustinehes Uzaktan Öğretim Okulu" hizmet vermeye başlamıştır.
1886	ABD/Pennsylvania	Pennsylvania Devlet Üniversitesi kurumsal açıdan uzaktan eğitim ağına sahip ilk üniversite olmuştur.
1890	ABD	Evde öğrenim kursları "Mektup ile Öğrenim Okullarına" dönüşmüştür.
1891	ABD/Pennsylvania	Bir gazete tarafından "Madencilik Yöntemleri ve Maden Ocaklarında Ortaya Çıkan Kazalara Karşı Alınması Gereken Önlemler" eğitimi verilmeye başlanmıştır. Wisconsin Üniversitesi tarafından uzaktan eğitimin yaygınlaştırılmasına ilişkin karar alınmıştır.
1892	ABD/Chicago	Chicago Üniversitesi'nde uzaktan eğitim bölümü açılmıştır.
1910	Avustralya	Uzaktan eğitime ilişkin ilk uygulamalar yükseköğretimde Qucensland Üniversitesinde başlatılmıştır.
1922	Yeni Zelanda	Mektup yoluyla öğrenim okulu açılmıştır.
1939	Rusya	Halkı kapsayacak boyutta uzaktan eğitim uygulamaları başlatılmıştır.
1939	Fransa	Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuştur.
1948	Japonya	Eğitim yasası ile askerler ile okula devam etme imkânı olmayanlara öğretim imkânı sunabilmek üzere uzaktan eğitim uygulamaları başlatılmıştır.
1949	Avustralya	Uzaktan eğitime devam eden öğrencilerin yönetim işleri, ders programları vb. faaliyetlerinin takibi amacıyla "Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi" kurulmuştur.
1950	ABD	Askeri amaca yönelik uzaktan eğitim uygulamaları gerçekleştirilmiştir.
1971	İngiltere	İngiltere Açık Üniversitesi kurulmuştur.
1972	İspanya/ Madrid	Ulusal Uzaktan Öğretim Üniversitesi kurulmuştur. Bir yıl sonra İspanya'da uzaktan eğitim uygulamalarına geçilmiştir.
1974	İngiltere	National College kurulmuştur.
1974	Almanya	Hagen Açık Öğretim Üniversitesi kurulmuştur.
1984	Hollanda	Hollanda Açık Üniversitesi tarafından ilk öğrenciler kabul edilmiştir.
1989	Hindistan	Halka yükseköğretim düzeyinde eğitim sağlayabilmek üzere Açık Okul kurulmuştur.

Kaynak: Kaya (2002)

Tablo incelendiğinde dünyada uzaktan eğitimle ilgili eğitimler verilmiş, dernekler kurulmuş ve üniversiteler açılmıştır. Günümüzde örgün eğitim kurumları ile birleştirilerek yeni bir boyut kazanan uzaktan eğitimin her kademede yapıldığı görülmektedir.

2.2.3. Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de uzaktan eğitimin gelişimini, uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojiler ile bu alana etki eden önemli olaylar dikkate alınarak Şekil 1'de belirtilen dört dönem ve evrede değerlendirmek mümkündür.

Şekil 1.Türkiye'de Uzaktan Eğitim Dönem ve Evreleri

Kaynak: Bozkurt (2017)

1923-1955 yılları arasını kapsayan dönemde uzaktan eğitime yönelik gelişmeler genellikle tartışma düzeyinde kalmıştır. Uzaktan eğitime yönelik çalışmalar Dewey tarafından 1924'te sunulan bir raporla ilk defa gündeme gelmiştir (Koşar, 2003). Ülkenin kalkınma ihtiyaçları çerçevesinde kırsal kesimdeki bireyler ile söz konusu dönemde ülke ekonomisi bakımından önem arz eden çiftçilere yönelik resmi olmayan küçük ölçekli çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Bozkurt, 2017; Özarslan ve Ozan, 2014; Bozkurt, 2017).

Türk eğitim sisteminde ilk defa uzaktan eğitim bir fikir olmaktan çıkarak 1950'lerde uygulamaya dönüşmüştür. 1956'da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde banka çalışanları mektupla öğrenim görmeye başlamıştır. Uzaktan eğitim MEB bünyesinde "Mektupla Öğretim" adı ile deneme öğretimi olarak hayata geçmiş, 1966'da Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Kaya, 2002: 30). 1961'de Mektupla Öğretim Merkezi açılmış ve mektup yoluyla 8-24 ay arasında değişen sürelerde mesleki/teknik konulardaki sınavlara hazırlayıcı kurs programları açılmıştır (Özarslan ve Ozan, 2014). Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamalarının yazışarak/mektupla yürütüldüğü dönemde uzaktan eğitimde basılı teknolojilerden yararlanılmış ve tek taraflı etkileşim sağlanmıştır. Öğrenme sorumluluğunun büyük oranda öğrenen bireylere verildiği bu dönemde altyapı yetersizliği, örgütsel planlama çalışmalarının eksikliği, uzaktan eğitimle ilgilenen bireylerin uzaktan eğitime dair deneyimsiz olması, uzaktan eğitime yönelik güvensizlik gibi çeşitli sebeplere bağlı olarak yaşanan olumsuz gelişmeler, Türkiye'de uzaktan eğitimin etkin şekilde uygulanmasına olumsuz etki etmiştir (Bozkurt, 2017).

Teknolojide yaşanan gelişmelere paralel olarak 1968 yılında TRT eğitsel programlar yayınlamaya başlamıştır. 1973 yılına gelindiğinde Film Radyo Televizyonla Eğitim Merkezi (FRTEM) ilk, orta ve lise düzeyinde eğitsel programlar yayınlamaya başlamıştır. 1975 yılında lise ve dengi okullardan mezun olan ancak üniversiteye girme imkânı bulamayan öğrenciler için televizyon da dâhil olmak üzere eğitim teknolojisinin bütün araçları kullanılarak yükseköğretim düzeyinde ihtiyaç duyulan eğitsel programları yayınlamak amacıyla Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) kurulmuştur (İşman, 2008). 1980'lerden itibaren örgün eğitim MEB'e bağlı olarak hizmet veren Okul Radyosu ve TV Okulu ile desteklenmiştir. Televizyon kullanımının artmasıyla birlikte uzaktan eğitimde öğrenme içerikleri görsel ve işitsel araçlar kullanılarak zenginleştirilmiş ve ders malzemeleri ile içeriklerinin hazırlanmasında önemli tecrübeler kazanılmış ancak eğitim tek yönlü etkileşim sağlanarak sürdürülmüştür (Bozkurt, 2017).

1996'dan sonraki bilişim tabanlı/internet döneminde uzaktan eğitim, eğitimin ana parçalarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde uzaktan eğitime ilişkin öne çıkan ilk uygulamalar 1996 yılında Bilkent Üniversitesi tarafından bazı derslerin video

konferans sistemi üzerinden ABD'den yürütülmesine ilişkin denemeler yürütülmesi, aynı yıl içerisinde ODTÜ tarafından internetten uzaktan eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesi ve 1996'da İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde Uzaktan öğretim Merkezi'nin (UZEM) kurulması olarak sıralanabilir.

Öğretim merkezli anlayış yerine öğrenim merkezli anlayış öne çıkmış, eğitimde fırsat eşitliği ile yaşam boyu öğrenme felsefeleri önem kazanmış, e-öğrenme yaklaşımı pek çok kamu ve özel sektör kurumunda kullanılmaya başlanmış, öğrenim süreçlerinde çift yönlü etkileşim de mümkün hale gelmiştir (Bozkurt, 2017).

Günümüzde özellikle pandemi döneminde Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamaları okulların tüm kademelerinde, üniversiteler, kamu ve özel sektördeki pek çok kurum tarafından kullanılmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının büyük bölümü bu uygulamalar aracılığıyla sertifika programları ile ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimleri vermektedir. Söz konusu eğitimlerde basılı materyaller, radyo-televizyon programları, bilgi iletişim teknolojileri kullanmaktadırlar. Öğrenciler internet üzerinden deneme sınavlarına, dijital ders kitapları ile ders videolarına erişim imkânı bulabilmektedir.

2.2.4. Uzaktan Eğitimin Faydaları ve Sınırlılıkları

Hayatın her alanında ve tüm teknolojik gelişmelerde olduğu şekilde uzaktan eğitimin pek çok faydasının olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitimin faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Arkorful ve Abaidoo, 2015; Drokina, 2020; Kaya, 2002; Korolkov vd., 2020; Urdan ve Weggen, 2000; Uşan, 2006):

- Bireysel, bağımsız, sürekli ve yaşam boyu öğrenmeyi mümkün kılması,
- Bireylere alternatif ve çok farklı (görsel-işitsel, yazılı ve basılı, etkileşimli) öğrenme ve öğretme seçenekleri sunabilmesi,
- Eğitimde niteliğin artmasına ve ülkelerin ulusal gelişimlerine katkı sağlaması.
- Bireyler arasındaki fırsat eşitsizliğinin azaltılmasına katkı sağlaması,
- Kitlelerin eğitimini kolaylaştırması,
- Eğitim süreçlerinde; öğrenim yaşı ve amacı, öğrenme ortamı ile yöntem/teknikleri bakımından çeşitlilik ve esneklik sağlaması,

- Öğrencilere serbesti sunması, çalışan bireylere mevcut işlerini bırakmaksızın eğitime devam edebilme, kendini geliştirme imkânı sağlaması,
- Eğitim programlarında standardizasyon sağlaması,
- Başlangıç yatırım ve harcamaları haricinde eğitimde maliyetlerin azalmasını sağlaması,
- Bireylere öğrenme sorumluluğu kazandırması, bireylerin bilgiye ulaşabilme ve girişimcilik yönleri ile tek başına karar verebilme yeteneklerini geliştirmesi,
- Eğitim için belli bir zamanda bir mekânda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırması.

Uzaktan eğitim birçok faydasının yanında bazı dezavantajları bulunmakta olup bu sınırlılıklar aşağıda belirtilmiştir (Arkorful ve Abaidoo, 2015; Drokina, 2020; Kaya, 2002; Korolkov vd. 2020; Uşan, 2006;):

- Bireysel olarak ve bağımsız şekilde öğrenme ve çalışma alışkanlığı bulunmayan öğrenciler için yeterli düzeyde etkili olmaması,
- Öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen arasında iletişim ve etkileşimin sınırlı olmasının öğrencilerin sosyalleşmelerine olumsuz etki edebilmesi,
- Uzaktan eğitim sürecinin çalışan öğrencilerin dinlenme zamanlarını kısıtlaması,
- Uygulamaya dönük dersler ile beceri ve tutuma yönelik davranışlar konusunda etkili olamaması,
- Eğitim sürecinde yazılı/basılı materyaller ile iletişim teknolojisi imkânlarına ulaşımın kısıtlı olması.

2.2.5. Uzaktan Eğitimin Örgün Eğitimle Karşılaştırılması

Uzaktan eğitim geleneksel eğitimle karşılaştırıldığında çeşitli farklılıklara sahiptir. Kırık (2014) uzaktan eğitimi geleneksel eğitimden farklı kılan özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Uzaktan eğitim kesintisiz ve sürekli eğitim imkânı sağlamaktadır.
- Uzaktan eğitim bireye özel ders imkânı sağlarken zaman kullanımını da ona bırakmaktadır.

- Uzaktan eğitimde geleneksel eğitimde olduğu gibi öğretmen ile öğrencinin bir arada olma zorunluluğu bulunmamaktadır.
- Zaman ve mekân sınırlaması olmamasının bir sonucu olarak uzaktan eğitim ile her ortam ve zaman diliminde eğitim alınabilir.
- Uzaktan eğitim sisteminde öğrencilerin durum değerlendirmeleri daha kolay şekilde gerçekleştirilebilmektedir.
- Psikolojik faktörlerin devreden çıkmasına bağlı olarak uzaktan eğitimde öğrenciler öğretmen baskısı olmadan kendi özgür iradeleri ile öğrenme faaliyetlerini gerçekleştirirler.
- Uzaktan eğitimde öğretmenler ile öğrencilerin bir araya gelmesini sağlayacak farklı iletişim yöntemleri kullanılmaktadır.
- Uzaktan eğitim hem eş zamanlı hem de eş zamansız şekilde gerçekleştirilebilir.
- Uzaktan eğitim aracılığı ile sağlanan etkileşim eğitimdeki verimi artırmaktadır.
- Uzaktan eğitim aracılığıyla öğretmen, öğrenciler ve eğitim materyalleri kolaylıkla bir araya getirilebilir.

Uzaktan eğitim geleneksel eğitimde yaşanan birtakım zorluk/sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan bir eğitim şeklidir. Türkiye'de geleneksel eğitimde karşılaşılan sorunların başında, uzaklık ile eğitim kurumlarının kapasite yetersizliği gelmektedir. Bu sorunlar eğitim kurumlarının az olması, mekân yetersizliği ve öğretim elemanı eksikliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca eğitim almayı istemesine karşın iş, aile vb. sorumlulukları bulunan ve yaş ortalamaları yüksek olan kişiler de geleneksel eğitim hizmetlerinden yararlanamamaktadır (Uşun, 2006).

Öğrenen ile öğreten bakımından incelendiğinde bu iki eğitim sisteminin aralarında uygulama noktasında da birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Uzaktan eğitim sisteminin ilk safhalarında öğrenenler geleneksel eğitime nazaran daha yalnız olmalarına karşın, bugün gelişen teknoloji ve sahip olunan iletişim araçları sayesinde söz konusu durum değişmiştir (İşman, 2008). Geleneksel eğitimde öğreten sınıfta öğrenenle baş başadır. Eğitim faaliyetleri esnasında uzaktan eğitime kıyasla daha az kişi bulunmaktadır ve öğrenenlerle öğreten herhangi bir araca gereksinim duymaksızın

iletişim kurabilmektedir. Uzaktan eğitimdeyse yararlanılan öğrenme materyalleri öğreten bireyin akademik çevresi ile diğer paydaşlarca görülebilmektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sisteminde hazırlanan öğrenme materyallerinin daha nitelikli olma eğiliminde olduğu ve eleştiriye açık olduğunu söylemek mümkündür (Schlosser ve Anderson, 1994). Violante ve Vezzetti (2014) iletişim yönü güçlü şekilde tasarlanan uzaktan eğitim ortamının, geleneksel eğitimde daha zor yakalanabilen araştırma ruhunu beslediğini ileri sürmektedir. Tomei (2010) ise öğretim tasarımı amacına uygun şekilde ve iyi yapıldığı takdirde, geleneksel eğitime nazaran uzaktan eğitimin hem öğreten hem de öğrenenler için daha fazla enerji ve zaman istediğini, bundan dolayı uzaktan eğitimin geleneksel eğitime nazaran daha zahmetli olduğunu ifade etmektedir.

Mevcut avantaj ile dezavantajları göz önünde bulundurulduğunda, uzaktan eğitimin geleneksel yüz yüze eğitime kıyasla daha iyi ya da daha kötü yöntem olarak değerlendirmek yerine, geleneksel eğitim için "iyi bir alternatif" şeklinde kullanılabileceğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

2.2.6. Etkileşimsellik ve Uzaktan Eğitimdeki Yeri

Bilgi iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerle birlikte yaygın hale gelen kavramlardan biri "etkileşim" kavramıdır. Etkileşim sözcüğü İngilizce'deki "interaction" kelimesinden türetilmiş olup "inter" (arasında) ile "action" (hareket etme ve etkileme) kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur (Varey, 2004).

Etkileşim, teknolojik araçlar yardımı ile alıcı ve göndericinin içerikte kontrol sağlayabilmesini ifade etmektedir (Geray, 2003). Rogers (1997) kullanıcı odaklı olarak ele aldığı etkileşim kavramını, "bir iletişim süreci içindeki katılımcıların rollerini değiştirebilme ve karşılıklı söylemleri üzerinde kontrol sahibi olma derecesi" şeklinde tanımlamıştır. Söz konusu tanımda kullanıcının kontrol süreçleri üzerine vurgu yapılmaktadır.

Literatür incelendiğinde etkileşimin uzaktan eğitimde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Anderson, 2003; Billings vd., 2001; Holmberg, 2005; Muirhead, 2001). Uzaktan eğitimde etkileşimi konu edinen araştırmalara bakıldığında etkileşim ve katılımcıların motivasyonu ve başarılarının arasında pozitif ilişki bulunduğu ifade edilmektedir (Cheng ve Chau, 2016). Etkileşim ayrıca öğrenme sürecini destekleyen faktörlerden biridir (Rovai, 2001).

Uzaktan eğitimde etkileşim araştırmalarına bakıldığında öğrenci-öğrenci, öğrenci-içerik, öğrenci-öğretmen, öğrenci-ortam, öğreten-öğreten gibi birden fazla sınıflandırma çalışmalarına rastlanmaktadır (Moore, 2005; Sabry ve Baldwin, 2003).

Geleneksel eğitimde eğitim içeriğine yönelik olarak öğrenenlere rehberlik eden bir öğretmen bulunurken uzaktan eğitimde öğrenenler çoğunlukla kendilerine sağlanan eğitim içeriğine çalışmaktadırlar. Bu nedenle uzaktan eğitimde öğrenen-içerik etkileşimini zenginleştirmek için ders tasarımının net olmasına odaklanmak önemlidir (Swan, 2001). Ders içeriği öğrenenlerin ilgisi ve ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde iyi tasarlandığında öğrenenler içerikle daha fazla etkileşimde bulunabilirler ve bu da öğrencilerin başarısına katkı sağlayabilir. Bernard vd. (2009) de öğrenci-içerik etkileşiminin eş zamanlı veya yüz yüze etkileşimden çok eş zamansız uzaktan eğitim kurslarındaki başarı ile ilişkili olduğunu iddia etmektedir.

Uzaktan eğitim ortamlarının bir başka özelliği de öğrencilerin çevrim içi bir kursta diğer öğrencilerle fiziksel olarak etkileşime girmeyi kaçırmalarıdır ve bu, öğrenme sürecini olumsuz etkileyebilir (Beard ve Harper, 2002). Öğrenciler arasındaki yüz yüze etkileşim eksikliğini telafi etmek için, öğrencilerin birbirleriyle etkileşim kurmasını sağlayan tartışma panoları veya forumlar gibi platformlar çevrim içi kurslara dâhil edilmelidir. Bu platformlar aracılığıyla, öğrenciler bir konuyu tartışabilir ve birbirlerinin fikirleri hakkında yorum yapabilir, böylece öğrenci-öğrenci etkileşiminin faydalarından yararlanabilirler (Bouhnik ve Marcus, 2006).

Öğrenci içeriği ve öğrenen-öğreten etkileşiminin yanı sıra, öğrenci-eğitmen etkileşimi de uzaktan eğitim ortamlarında farklıdır. Eğitmenler, ödevlere yazılı geri bildirim vererek e-posta iletişimi veya çevrim içi bir kurstaki tartışmalara katılarak öğrencilerle etkileşim halindeyken normal bir sınıftaki öğrencilere açıklama, tartışma, açıklama ve geri bildirimde bulunmaya şahsen hazırdır. Öğrenci-eğitmen etkileşimi kurs içeriğinin anlaşılmasında anahtar rol oynadığından ve kurs performansına katkıda bulunduğundan, eğitmenlerin web tabanlı bir kurstaki varlığı büyük önem kazanmaktadır (Thurmond ve Wambach, 2004).

Şu ana kadar geleneksel eğitim ortamlarına kıyasla uzaktan eğitim ortamlarında üç ana etkileşim türü ele alınmıştır. Bununla birlikte, çevrim içi öğrenmede daha sık görülen bir başka etkileşim türü de "öğrenci-ara yüz etkileşimi" dir. Öğrenci ile öğretimi

vermek üzere kullanılan teknolojiler arasındaki etkileşime atıfta bulunan bu etkileşim biçimi, öğrencilerin kullanacakları teknolojiye yönelik deneyimleri, ona dair algıları ve teknolojiye erişimleri ile yakından ilişkilidir. Bilgisayar becerilerine iyi hakimiyet, kullanılan teknolojiye aşina olma ve bilgisayarlar ile internete yeterli erişim çevrim içi ortamlarda öğrenmeyi artırabilirken zıt senaryo öğrenenler için öğrenmenin önünde bir engel oluşturabilir (Thurmond ve Wambach, 2004).

2.2.7. Uzaktan Eğitim Modelleri

Literatürde uzaktan eğitim modelleri iletişim biçimine bağlı olarak sınıflandırılmaktadır. Öğrenenler ile öğreten arasında anlık iletişim imkânının olduğu uzaktan eğitim uygulamaları "eş zamanlı eğitim", iletişimde zaman aşımının bulunduğu eğitim uygulamaları ise "eş zamansız eğitim" şeklinde isimlendirilmektedir. Literatürde eş zamanlı eğitim yerine "senkron eğitim" ve eş zamansız eğitim yerine de "asenkron eğitim" kavramları sıkça kullanılmaktadır. Eş zamanlı ve eş zamansız iletişime ilave olarak bu iki modelin birlikte kullanıldığı eğitim modelleri de uygulanmaktadır. Bahse konu iki eğitim modelini kapsayan eğitim modelleri "karma eğitim" olarak adlandırılmaktadır (İşman, 2008).

- **Eş zamanlı (Senkron) Eğitim:** Eş zamanlı eğitim, farklı fiziki mekânlarda bulunan öğrenenler ile öğretenin iletişimde gecikme yaşamaksızın eğitim sürecini sürdürdükleri eğitim şeklidir. Bu model çerçevesinde bir eğitimin gerçekleştirilebilmesi için iki yönlü iletişimi mümkün kılan iletişim teknolojisine gerek duyulmaktadır. Sanal sınıflardaki canlı dersler ile video ve sesli konferansları eşzamanlı iletişime örnek olarak vermek mümkündür. Eş zamanlı eğitim modeli yüz yüze eğitimle benzerlik göstermekte (Simonson vd., 2015) olup öğrenenlerin kendilerini sanal sınıfta hissetmelerini sağlayabilir (Işık vd., 2010). Eş zamansız eğitim modeline kıyasla bu modeli uygulayabilmek için gereken işletim ile altyapı maliyetleri daha yüksektir (Sánchez-Vera vd., 2015). Ayrıca bu eğitim modelinde eğitim aynı anda katılım gösterecek birey sayısı da altyapı imkânlarına bağlı olarak değişebilmektedir (Bilgiç ve Tüzün, 2015).
- **Eş zamansız (Asenkron) Eğitim:** Eş zamansız eğitim, öğrenenler ile öğretenin aynı zamanda bir arada olmalarını gerektirmeyen eğitim modeli olup bu modelde öğrenenler kendi hızlarında ve diledikleri zamanlarda eğitimlerini sürdürebilmektedir. Eş zamansız eğitim modeli, çeşitli sebeplere bağlı olarak online ortamlara sürekli erişim imkânına sahip olmayan öğrenenler açısından uygun bir

modeldir (Simonson vd., 2015). Eş zamansız eğitim modelin öğrenenlerin merkezde olduğu bir eğitim modeli olduğundan öğrenenler özerk bir yapıya sahiptirler ve kendi öğrenme süreçlerinin sorumluluğunu üstlenmektedirler. Öğreten ile öğrenenlerin farklı konumlarda olmaları ile öğrenenin özerk yapıda olması, eş zamansız eğitim modellerinde öğretenin rehber özelliğini öne çıkarmaktadır (Işık vd., 2010). Eş zamansız eğitim modeli ortamlarına e-postalar, öğretim yönetim sistemleri, forumlar ve mektupla eğitimi örnek olarak vermek mümkündür.

Uzaktan eğitimde senkron ve asenkron eğitim modellerinin avantaj ve dezavantajları Tablo 2'de olduğu gibidir.

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Senkron / Asenkron Eğitim Modellerinin Avantaj/Dezavantajları

	SENKRON	**ASENKRON**
Avantajlar	• Yer engelleri ortadan kalkar • Tam zamanlı profesyoneller için eğitime erişim • Gerçek zamanlı tartışma ve beyin fırtınası • Geleneksel sınıf ortamına yakın olduğu için öğrencide daha az izole edilmiş etkisi yaratır • Anında geri besleme alınabilir	• Yer ve zaman engellerini ortadan kaldırır • Herkes için eğitime erişim • Farklı arka planlara izin verir • Eğitimin uluslararasılaştırılması • Cevapları birleştirme için zaman verir. • Öğrenci derse ve tartışmalara birden fazla kez katılabilir. • Hızla şekilde iletişimde bulunamayan ve utangaç kişilerin derse katılımı artar
Dezavantajlar	• Derslerin zamanlanması • Bağlı dağıtık öğrenim topluluğu yaratma • Uzak personel yoksa gözetmenli sınav gerçekleştirmede dışarıya bağımlıdır • Farklı yerden gruplar oluşturulurken işbirliği için teknolojiye ihtiyaç duyulur • Öğrencinin derse ve tartışmalara katılması için tek fırsatı vardır • Belirtilen zamanda bütün öğrenciler aynı ortamda bulunmayabilir • Zaman kuşakları problem yaratabilir • Hızla şekilde iletişimde bulunamayan ve utangaç kişilerin derse katılımı azdır • Belirtilen zamana uyulması gerekir	• Bağlı sanal dağıtık öğrenim topluluğu yaratma • Bazı dersler için diğerlerinden daha uygundur • Öz-disiplin ve olgunluğa ihtiyaç duyar • Gözetmenli sınav gerçekleştirmede dışarıya bağımlıdır • Farklı yerden gruplar oluşturulurken işbirliği için teknolojiye ihtiyaç duyulur • Öğrencilerde izole edilmiş etkisi yaratabilir • Anında geri besleme alınamaz

Kaynak: Dönmez ve Önal, 2006

2.3. Covid-19 Salgını ve Eğitim

2.3.1. Covid-19 Salgınının Ortaya Çıkışı

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) Çin Ülke Ofisi 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde etiyolojisi belirlenemeyen zatürre vakaları bildirmiştir. Ocak 2020'de zatürre vakaları daha önce insanlarda tespit edilmeyen yeni bir koronavirüs ile ilişkilendirilmiştir. "2019-nCoV" olarak isimlendirilen bu virüs ilerleyen dönemlerde "SARS-CoV-2" olarak adlandırılmış virüsün yol açtığı hastalığa da COVID-19 adı verilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b).

Koronavirüsler insanlarda hastalık yapabilen ve kedi, yarasa, deve gibi kimi hayvan türlerinde tespit edilebilen geniş bir virüs türüdür. Hayvanlarda dolaşan koronavirüsler zaman içerisinde değişim gösterip insanlara bulaşma yeteneği kazanabilmekte ve bu sayede insan olguları görülmeye başlamaktadır. Virüslerin insanlar için tehdit oluşturması, insanlar arasında bulaş yeteneği kazanmaları sonrasında söz konusu olmaktadır (Arslan ve Karagül, 2020).

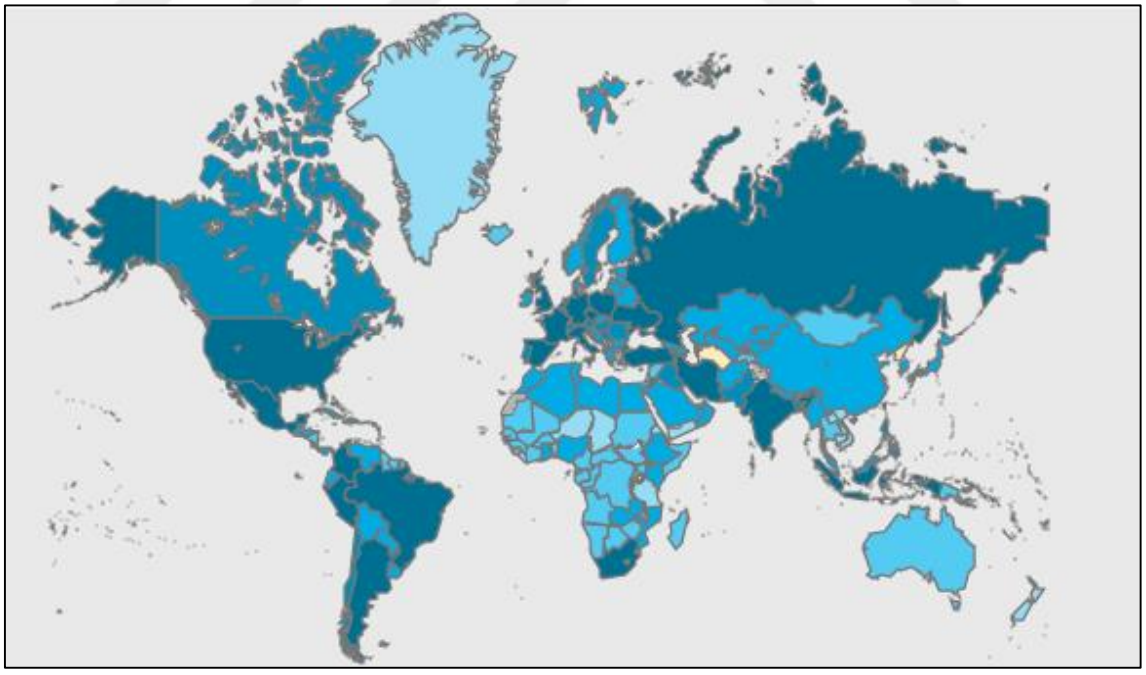
Herhangi bir hastalığın "pandemi" olarak nitelendirilebilmesi için insandan insana kolay ve kolay şekilde yayılım göstermesi ve bütün dünya ülkeleri için tehdit oluşturması gerekmektedir (Arslan ve Karagül, 2020). Nitekim DSÖ COVID-19'u 30 Ocak 2020'de "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" şeklinde sınıflandırdıktan sonra, salgının ilk olarak başladığı Çin'in haricinde 113 ülkede COVID-19 vakaları görülmesiyle sonrasında virüs yayılım ve şiddetini de göz önünde bulundurarak 11 Mart'ta hastalığı "pandemi" şeklinde tanımlamıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b).

Covid-19 hastalığının yaygın belirtileri; ateş, nefes darlığı ve öksürüktür. Hastalarda baş ve boğaz ağrısı, burun akıntısı, aşırı halsizlik, eklem ve kas ağrıları, tat ve koku alma duyularında kayıp ile ishal gibi çeşitli belirtiler de görülebilmektedir. Covid-19 semptom görülmeksizin geçirilebilmekle, ciddi vakalarda ise zatürre, ağır akut solunum yolu enfeksiyonu, böbrek yetmezliği ile ölüm gelişebilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a).

Covid-19 hasta kişilerin öksürme/hapşırmaları ile havaya saçılan damlacıkların solunmasıyla bulaşmaktadır. Virüs aynı zamanda hasta bireylerin solunum parçacıklarıyla kirlenen yüzeylere dokunulması sonrasında, eller yıkanmadan göz, ağız,

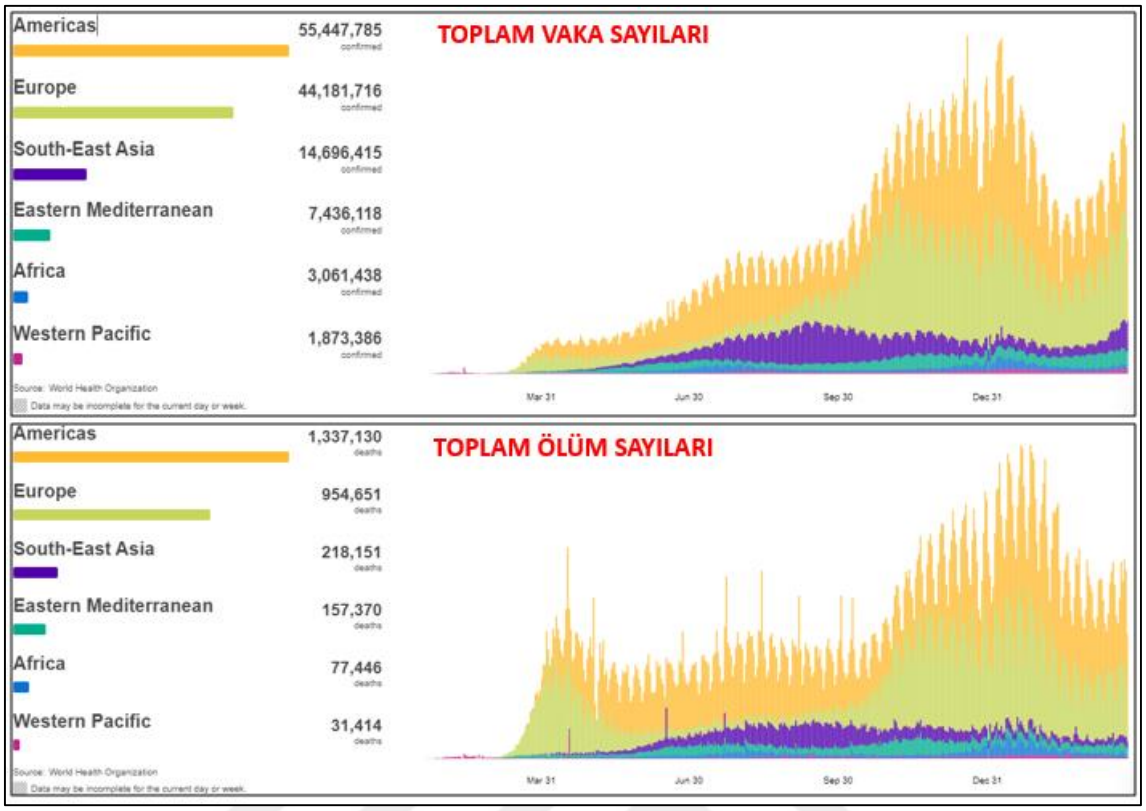
burun ve yüze götürülmesi ile alınabildiğinden, kirli eller ile vücudun bu bölgelerine temas etmek risk içermektedir. Şimdiye kadar elde edilen bilgiler kimi bireylerin ciddi semptomlar geliştirme ve daha çok hastalanma riski altında bulunduğunu göstermektedir. Vakaların yüzde 80 kadarı hastalığı hafif geçirmekte, %20 kadarı hastane şartlarında tedavi edilmektedir. Hastalıktan; 60 yaş üzerindeki bireyler, kronik tıbbi rahatsızlığı olan kimseler, kalp, diyabet, hipertansiyon, kanser, kronik solunum yolu hastalığı bulunan kimseler ile sağlık çalışanları daha çok etkilenmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b).

DSÖ kayıtlarına göre 29 Mart 2021 itibariyle dünya genelinde Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirenlerin sayısı 2.776.175 olup doğrulanmış vaka sayısı ölüm sayıları da dâhil olmak üzere 126.697.603'e ulaşmıştır. 24 Mart 2021 tarihi itibariyle toplam dünya genelinde 462.824.374 doz aşı uygulanmıştır (WHO, 2020). DSÖ kayıtlarına göre dünya genelinde vaka dağılımı Şekil 2'de ve kıtalara göre vaka ile ölüm sayılarının dağılımı Şekil 3'te gösterilmiştir. Kıtalara göre dağılıma bakıldığında ise dünya genelinde Covid-19'a bağlı olarak en fazla vaka ve ölümün Amerika kıtasında görüldüğü ve ikinci sırada Avrupa'nın geldiği görülmektedir.

Şekil 2. DSÖ Covid-19 Dünya Geneli Vaka Dağılımı

Kaynak: WHO (2020)

Şekil 3. DSÖ Covid-19 Kıtalara Göre Vaka-Ölüm Sayılarının Dağılımı

Kaynak: WHO (2020)

Dünya genelinde en fazla Covid-19 vaka görülen ilk 10 ülke Tablo 3'te sunulmuştur. Buna göre vaka ve ölüm sayılarında ilk sırada 29.921.599 vaka ve 543.780 ölüm ile ABD gelirken bu ülkeyi 12.490.362 vaka ve 310.550 ölüm ile ikinci Brezilya, 12.039.644 vaka ve 161.843 ölüm ile üçüncü Hindistan izlemektedir. Türkiye en fazla vakanın görüldüğü 10'uncu ülke konumundadır.

Tablo 3. Dünya Genelinde En Fazla Vaka Görülen İlk 10 Ülke

ÜLKE	TOPLAM VAKA SAYISI	ÖLÜM SAYISI
Dünya (Toplam)	126.697.603	2.776.175
ABD	29.921.599	543.870
Brezilya	12.490.362	310.550
Hindistan	12.039.644	161.843
Rusya Federasyonu	4.519.832	97.740

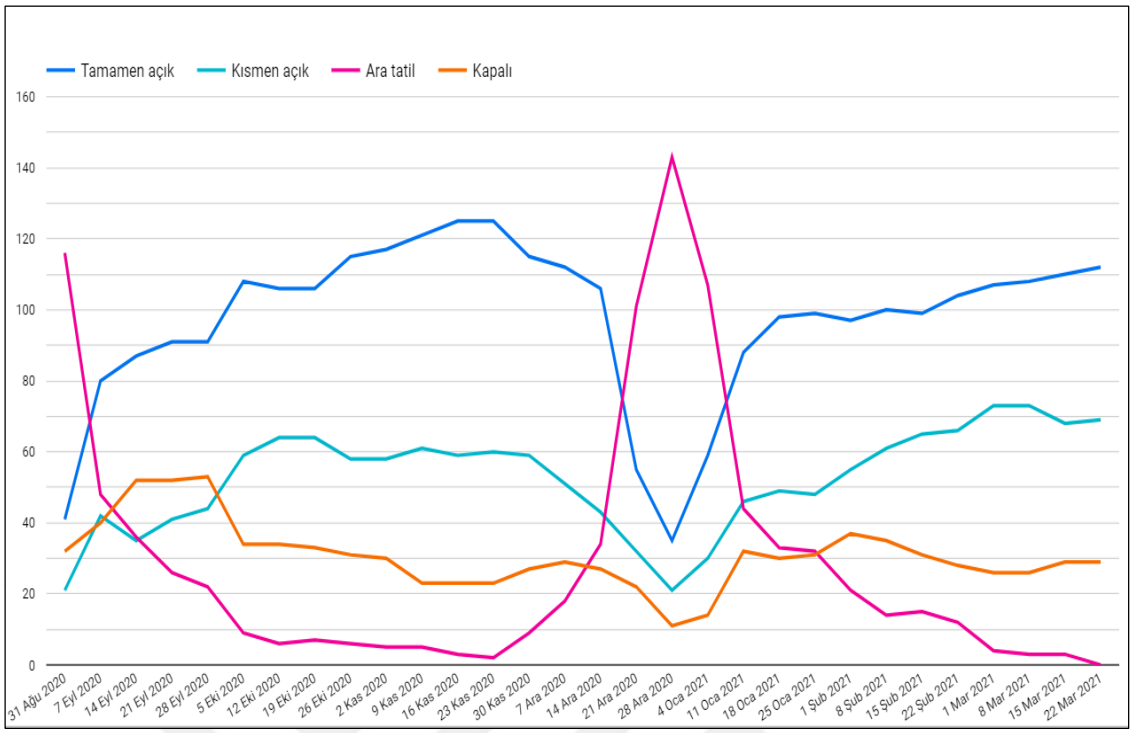
ÜLKE	TOPLAM VAKA SAYISI	ÖLÜM SAYISI
Fransa	4.435.057	93.884
Birleşik Krallık	4.329.184	126.573
İtalya	3.512.453	107.636
İspanya	3.247.738	74.420
Türkiye	3.179.115	30.923
Almanya	2.772.401	75.870

Kaynak: WHO (2020)

2.3.2. Covid-19 Salgınının Eğitime Etkisi

Tüm dünya geneline çok hızlı şekilde yayılan Covid-19 salgını, ekonomi, sağlık ve sosyal yaşamda olduğu gibi eğitim alanında da ciddi çalkantılar yaşanmasına sebep olmuştur. Salgının yayılımının önüne geçebilmek üzere pek çok ülke sokağa çıkma kısıtlaması, toplu etkinliklerin iptali, sosyal ortamların kapatılması ve yüz yüze eğitime ara verilmesi gibi pek çok tedbir kararı alarak uygulanmıştır. DSÖ tarafından küresel salgın ilanı hayatın pek çok alanında "olağanüstü hâl" oluşturmuştur. Bu süreçte yaşamın diğer alanların olduğu gibi eğitim alanında da bir kriz yönetimi ihtiyacı ortaya çıkmış ve eğitim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için çözüm arayışına gidilmiştir (Emin, 2020).

Covid-19 salgınının ortaya çıkışı ile birlikte salgının yayılmasının önüne geçebilmek üzere neredeyse bütün ülkelerde örgün eğitim faaliyetlerine ara verilmiştir. UNESCO'nun verilerine göre, 17 Nisan 2020 itibarı ile tüm dünya genelinde okul öncesinden yükseköğretim düzeyine kadar toplam 1.724.657.870 öğrenci söz konusu durumdan etkilenmiştir. Bu rakam dünya genelindeki tüm öğrencilerin %91,3'ünü ifade etmektedir. 2020 yılı Mart ayında salgın tedbirleri çerçevesinde kapanan okullar, birçok ülkede Mayıs 2020'nin ilk haftasından itibaren kademeli şekilde açılmış, ancak tamamen açık okul sayıları Kasım 2020 itibarı ile tekrar düşüşe geçmiştir. Mart 2021 ayına gelindiğinde okulları tamamen açık ya da kısmen açık olan ülke sayısı artış gösterme eğilimindedir. 22 Mart 2021 itibarı ile toplam 210 ülke arasında 112 ülkede okullar "tamamen açık", 72 ülkede "kısmen açık" ve 26 ülkede ise "kapalı" dır. 31 Ağustos 2020 ile 22 Mart 2021 döneminde 210 ülkede okulların durumundaki değişim Şekil 4'te gösterilmiştir (UNESCO, 2020).

Şekil 4. UNESCO Verilerine Göre Okulların Durumu

Kaynak: UNESCO (2020).

Türkiye'de ise salgın nedeniyle ilk olarak 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 14 Mart – 29 Haziran 2020 döneminde geleneksel yüz yüze eğitim faaliyetleri durmuştur. 2020-2021 eğitim-öğretim yılı başında okullar yüz yüze eğitim ile eğitim yılına başlamasına karşın artan vaka sayıları nedeniyle 18 Kasım 2020'den itibaren yeniden yüz yüze eğitim faaliyetleri durmuş ve uzaktan eğitim ile eğitim-öğretime devam edilmiştir. 1 Mart 2021 tarihinden itibaren ise "Kontrollü Normalleşme" ye yönelik kararlar doğrultusunda tüm okul öncesi eğitim kurumları ve ilkokullar ile 8'inci ve 12'nci sınıflarda yüz yüze eğitime geçilmiştir. Öte yandan düşük ve orta riskli kategorideki illerde, ayrıca ortaokul ve liselerde de yüz yüze eğitime başlanmıştır.

Giannini ve Lewis'e (2020) göre, salgın kapsamında virüsün yayılımını engelleme bağlamında okulların kapanması, hem hastalığın yayılımını yavaşlatma hem de salgın sonrasında yükü hızla artan sağlık sistemlerinin üzerindeki yükü azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bu önlemler yalnızca bir sivil dayanışma çabası olmayıp aynı zamanda halkın sağlığının korunması noktasında zorunluluk arz eden önlemlerden biri olmuştur. Bununla birlikte söz konusu önlemlerin eğitim sisteminde mevcut

eşitsizlikleri artıracağı, kaçırılan öğrenme fırsatlarına ilave olarak sosyal strese maruz kalabilecekleri ve ekonomik sorunlar yaşayabilecekleri ifade edilmektedir. Bu noktada, Giannini ve Albrectsen (2020) Covid-19 salgını sonucunda okulların kapanmasının bilhassa okula kayıt ve devam oranlarının düşük olduğu geri kalmış ve yoksul bölgelerde kız çocuklarının eğitim ve gelecekleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini, özellikle mülteci kız çocukları için okulların kapanmasının zaten dezavantajlı olduklarından dolayı yıkıcı etkilere sebep olacağını öngörmektedir.

Uzaktan eğitim salgından hemen önce birçokları için gündemde dahi bulunmazken, Covid-19 salgınının ortaya çıkışıyla birlikte hükümetler hızla sanal sınıflar ve eğitim platformları oluşturmaya girişmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitim kapsamında hangi eğitim platformlarının kullanılacağı, internet erişimi kısıtlı olan veya hiç olmayan öğrencilere nasıl ulaşılacağı, öğrenme çıktılarının nasıl izlenebileceği ve değerlendirileceği ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Atchoarena, 2020). Salgın eğitimciler, ebeveynler ile öğrencileri bu süreçte problem çözmeye, eleştirel düşünmeye, iletişim kurmaya, yaratıcı olmaya, aktif olmaya ve iş birliği yapmaya zorlamaktadır (Anderson, 2020).

Chang ve Satako (2020) salgının eğitime yönelik etkilerini; teknolojiye dayalı öğrenmeye erişimdeki sorunlar, sınav takvimlerinin ertelenmesi, öğretmenlerin eğitiminin yürütülememesi, dezavantajlı bölgelerdeki çocuklar ile gençlerin okullardaki düzenli beslenme olanaklarından yararlanamaması, uzaktan eğitimle birlikte ebeveynler ile bakıcıların artan yükü, çocuklar ile gençlerin sosyal etkileşimlerinin azalması olarak açıklamıştır. Anderson (2020) ise Covid-19 salgınının; öğrenmenin farklı yollarının olduğunun ve okulun bir öğrenme yeri olmanın yanı sıra aynı zamanda sosyalleşme, koçluk ve bakım sağlayan toplumsal ortak alan olduğunun anlaşılmasına katkı sağladığını, eğitime ulaşmadaki eşitsizlikleri ve öğretme faaliyetlerinin zorluğunu ortaya çıkardığını, okulun eğitim haricindeki rollerinin de anlaşılmasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

2.3.3. Covid-19 Salgını Sürecinde MEB Uzaktan Eğitim Uygulamaları

Salgın döneminde uzaktan eğitim kararı alınmasıyla birlikte Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ilk, orta ve lise düzeyinde uzaktan eğitim süreçlerinin yürütülmesinde temel sistem olmuştur (Küçük, 2020). EBA,

öğrenciler ile öğretmenlerin ders içeriğine ulaşabildiği, okula yardımcı kaynakların da bulunduğu online bir platformdur (Emin, 2020). Bütün öğrencilerin internet erişim imkânı olamayabileceği ve televizyonun internete kıyasla daha ulaşılabilir ve az maliyetli olması göz önünde bulundurularak uzaktan eğitime geçiş kararı sonrasında bilişim ağı ile birlikte hizmet vermek üzere TRT EBA TV İlkokul, TRT EBA TV Ortaokul ve TRT EBA TV isimli ilkokul, ortaokul ve lise düzeyleri için üç farklı televizyon kanalı kurulmuş ve kısa sürede yayına başlamıştır (Olgun, 2021).

Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ile TRT EBA kanallarından yapılan uzaktan eğitim faaliyetleri kapsamında; tüm dersler için komisyonlar oluşturularak ders videolarında dikkate alınması gerekli temel standartlar belirlenmiş ve sonrasında da ders videoları, etkinlik videoları, destek programı videoları, ders arası etkinlik videoları, özel günlere ilişkin videolar gibi kapsamlarına göre farklılık gösteren çekimler gerçekleştirilmiştir. 23 Mart-19 Haziran 2020 döneminde TRT EBA TV kanallarından toplam 2.516 saatlik yayın yapılmıştır. 2019-2020 eğitim öğretim yılının sona ermesinin ardından öğrencilerin yaz tatili esnasında da çok yönlü gelişimlerini desteklemek üzere 29 Haziran -28 Ağustos 2020 periyodunda "EBA TV YAZ OKULU" yayında bulunmuştur (MEB, 2020).

Bu süreçte MEB'in uyguladığı Destekleme ve Yetiştirme Kursları (DYK) iptal edilmiş ve uluslararası öğrenciler haricinde okul pansiyonları de kullanıma kapatılmıştır. Sınırlı düzeyde olmakla birlikte öğrencilere destek sağlamak amacıyla "EBA'ya ücretsiz internet erişim" imkânı getirilirken, EBA Akademik Destek bölümü üzerinden Yükseköğretim Kurumları Sınavı'na (YKS) hazırlanan öğrenciler ile merkezî ortaöğretim kurumları sınavlarına hazırlanan öğrenciler için eğitim materyalleri sağlanmıştır. Özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler için özel uzaktan eğitim içerikleri hazırlanarak kullanıma sunulmuş, öğretmenler ile yöneticilerin bireysel ve mesleki gelişimleri için uzaktan eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca öğrenciler ile velilerine yönelik olarak bilgilendirme ve rehberlik hizmetleri verilmeye başlanmıştır (Olgun, 2021).

2.4. İlgili Çalışmalar

Bu bölümde Covid-19 salgını sürecinin eğitim öğretim üzerindeki etkileri ve uzaktan eğitim sürecine yansımalarına yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir.

Özdoğan ve Berkant'ın (2020) COVID-19 salgını sürecinde karşılaşılan sorunlar ile bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerine ilişkin çeşitli paydaşların görüşlerini incelediği çalışmasına İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri, okul yöneticileri, öğretmenler, okul psikolojik danışmanları, öğretim üyeleri, öğrenciler, veliler olmak üzere 137 katılımcı iştirak etmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların çoğunluğu uzaktan eğitimin avantajlarının mekân ve zamandan bağımsız olması, derslerin tekrar izlenebilmesi, salgın sürecinde eğitim gereksiniminin karşılanabilmesi, hastalığın bulaşmasına ilişkin korunma sağlaması ve bireylerin teknolojik beceri düzeyinin gelişimine katkı sağlaması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Çalışmada uzaktan eğitimin dezavantajları ise; motivasyon kaybı, ölçme ve değerlendirme olmaması, bilgisayar ve internete erişimin yetersizliği, eğitimde fırsat eşitsizliğine sebep olması, iletişim/ etkileşim/sosyalleşme yetersizliği, teknik sorunlar olarak sıralanmıştır. Katılımcılar tarafından çözüm önerileri ise ölçme ve değerlendirilme yapılması, fırsat eşitliği sağlanması, derse katılımın ve etkileşimin çoğaltılması, teknik altyapının güçlendirilmesi, öğrencilerin kendi öğretmenleri ile ders yapmaları ve ders sayısının azaltılması şeklinde ifade edilmiştir.

Külekçi Akyavuz ve Çakın'ın (2020) dünya genelinde etkisini sürdüren Covid-19 salgınının eğitim üzerindeki etkisini okul yöneticileri görüşleri ışığında ele aldığı çalışmasına Hatay ve Kilis illerinde görev yapan 37 okul yöneticisi katılmıştır. Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin Covid-19 salgınına bağlı olarak eğitim sistemi içerisinde iletişim ve bilgi eksikliği, teknik yetersizlik, öğretmenlerin ilgisizliği ve planlama yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında okul yöneticilerinin öğrenci velilerine yönelik bilgilendirici faaliyetler yürüttükleri ve öğretmenler ile öğrencileri motive ettikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlere yönelik motivasyon faaliyetlerinin; sürece dair aydınlatıcı bilgiler verme, okula aidiyet duygusunun artırılmasına yönelik söylemlerde bulunma, maddi-manevi desteklerde

bulunma, öğretmenler ile sürekli iletişim halinde olma ve süreci kolaylaştıracak etkinlik/seminerler düzenlemeyi kapsadığı belirlenmiştir.

Turan (2020) COVID-19 salgını sürecinde okul müdürlerinin sergiledikleri teknolojik liderlik davranışlarını incelediği çalışmasını Zonguldak ilinde ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan 13 öğretmenin katılımı ile yürütmüştür. Çalışma sonucunda okul müdürlerinin COVID-19 salgını sürecinde, uzaktan eğitimin yönetiminde eğitim teknolojileri yolu ile müfredatın devamının sağlanması, öğrencilerin okuldan kopmasının önüne geçilmesi ve teknoloji konusunda öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklenmesini amaçladıkları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ayrıca okul müdürlerinin, öğrencilerin teknolojik kaynaklara ulaşmasında eşitliği sağlamak üzere evinde interneti bulunmayan öğrencilere basılı kaynaklar sağladıkları, teknolojik araç-gereç temin ettikleri, EBA kullanımı hususunda destek sağladıkları saptanmıştır.

Keleş vd. (2020) öğretimsel liderler olan MEB okul müdürlerinin Covid-19 salgını sürecinde yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm yollarını tespit ederek salgın sonrası eğitime dair görüşlerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmalarını Türkiye'nin farklı illerinden ilkokul, ortaokul ve liselerde görevli 14 okul müdürünün katılımı ile yürütmüşlerdir. Çalışma kapsamında MEB okul müdürlerinin Covid-19 salgını sürecinde karşılaştığı sorunları; öğretmenlere teknolojik destek sağlama, öğrencilere akademik ve psiko-sosyal destek verme ve bütün paydaşlar ile etkili iletişim kurma yöntemlerini kullanarak çözmeye çalıştıkları bildirilmiştir. Araştırma sonuçları okul müdürlerinin salgın sonrası dönemde eğitime dair görüşlerinin hibrit eğitim modeli uygulanması ve öğretmen eğitimi ile öğrenci becerileri konuları etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Berkant ve Özdoğan (2020), Covid-19 sebebiyle yaşanan pandemi sürecinde Türkiye'de uygulanan uzaktan eğitim sürecine ilişkin çeşitli paydaşların (İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri, okul yöneticileri, öğretmenler, okul psikolojik danışmanları, öğretim üyeleri, öğrenciler, veliler) sorunlara ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın verileri 137 paydaştan elde edilmiştir. Çalışmanın sonucuna baktığımızda paydaşlar, uzaktan eğitim uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik görüşlerin çoğunlukla zaman ve mekândan bağımsız olması, derslerin tekrar izlenebilmesi, bu süreçte eğitim ihtiyaçlarının karşılanabilirliği, teknolojinin önemi

şeklinde olduğu görülmektedir. Dezavantajlar ise motivasyon kaybı, internet bilgisayar gibi kaynakların yetersiz olması, eğitimde fırsat eşitsizliğinin oluşması, teknik sorunlardır. Paydaşların çözüm önerileri çoğunlukla süreçte ölçme ve değerlendirilmenin yapılması, fırsat eşitliğinin oluşturulması, derse katılım ve etkileşimin artırılması, altyapının güçlendirilmesi, öğrencilerin kendi öğretmenleriyle ders yapması ve ders sayılarının azaltılması şeklindedir.

Demirtaş ve Kavuk (2021), 43 öğretmenden oluşan örneklem ile Covid-19 pandemisine ilişkin uzaktan eğitim sürecinde yaşanan zorlukları belirleyerek bu sürecin öğretmenlik mesleğine etkilerini değerlendirmişlerdir. Bulgulara baktığımızda, öğretmenlerin yaşadıkları zorlukların başında öğrencilerin teknolojik aletler bakımından yetersiz oldukları ve uzaktan öğrenme için internet bağlantısı sorunlarının olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca, eğitimde fırsat eşitsizliği, EBA'nın yetersizliği, öğrencilerin derse aktif katılamıyor olmaları, teknik sorunlar, öğretmenlerin yaşadığı diğer önemli sorunları oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre çeşitli öneriler sunulmuştur.

Uyar (2020) yapmış olduğu çalışmada Kayseri ilinde çalışan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile ilgili görüşlerini almıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin pandemi hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin görüşlerine göre, uzaktan eğitimin yeterli olmadığı, öğrenciler arasında fırsat eşitsizliği olduğu, öğrenciden dönüt alınamaması, ders takibi yapmanın sıkıntılı olması, öğrencilerin derste aktif olmamaları gibi olumsuz sonuçlar vardır. Olumlu yanına batığımızda, öğretmenler daha kolay materyal paylaşabildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmenlerin dersleri EBA ve Zoom programları üzerinden verdiği, derslerde daha çok düz anlatım kullandıkları, derslerde kullandıkları materyaller ders kitabı sunumlar ve haritalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hark Söylemez (2020), yapmış olduğu çalışmada Covid-19 sürecinde uzaktan eğitime yönelik yapılan çalışmaları doküman incelemesi yoluyla değerlendirmiştir. Araştırmada yapılan incelemeler sonucunda çalışmaların çoğunun durum tespiti üzerine olduğu, öğrenci görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı ve üniversiteler çerçevesinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Araştırmalardan elde edilen bazı önemli sonuçlar ise öğrencilerin olanaklarının olması sebebiyle eğitimlerine devam etmekte güçlük yaşadıkları, uzaktan eğitim sürecinde en çok zorlanılan konulardan birinin öğretim

elemanlarının eğitim süreci olduğu, öğrencilerin öğretim üyeleri ve arkadaşlarıyla iletişim kurmakta zorlandıkları, çoğu zaman soru-cevap imkânının olmayışı, çevrim içi derslerde motivasyonu sürdürme sorununun var olduğu şeklinde ifade edilmektedir.

Literatürde Covid-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirilen eğitim öğretim sürecine yönelik uluslararası çeşitli çalışmaların yapıldığı da gözlemlenmiştir. Kaminskienė vd.'nin (2021) Covid-19 salgını sürecinde kapanma sürecinde okul müdürlerinin uzaktan eğitim faaliyetlerini nasıl organize ettiklerini, hangi zorluklarla karşılaştıklarını, geliştirdikleri iyi uygulamaları ve gelecekte benzer bir durumda bu uygulamaların nasıl kullanılabileceğini inceledikleri çalışmalarına 406 okul müdürü iştirak etmiştir. Araştırma sonucunda, kapanmanın ilk iki haftasında okul müdürlerinin öncelikle öğretim kadrosunun eğitimine ve uzaktan eğitime yönelik teknolojik hazırlığı organize etmeye odaklandıkları, iki ay sonra ise endişelerinin öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik yaklaşımlarına ve eğitimin değerlendirilmesine kaydığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca daha fazla iş tecrübesine sahip okul liderlerinin ulusal makamlarla daha az iş birliği yaptıkları ve esas olarak okulun kendi toplulukları tarafından desteklendiği tespit edilmiştir.

Nurdiansyah'ın (2020) Endonezya'da Covid-19 salgını sürecinde okul müdürlerinin uzaktan öğrenime liderlik etmedeki rollerini inceledikleri çalışmaya yirmi beş okul müdürü katılmıştır. Çalışma sonucunda, salgın sürecinin başında sınırlı düzeyde bilgi sahibi olmalarına karşın okul müdürlerinin uzaktan eğitim sürecine yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada okul müdürleri tarafından uzaktan eğitim uygulamaları esnasında çeşitli zorluklarla karşılaştıkları, bunlar arasında öne çıkanların çevrim içi öğretim modeli, uzaktan eğitim altyapısı, öğretmenlerin teknolojiye uyum sağlamadaki yeterlikleri ile çevrimdışı müfredatın çevrimiçi modele uyarlanması olduğu bildirilmiştir.

Anderson'a (2020) göre, Dünyadaki öğrencileri internet'e taşımak, eğitim sistemindeki derin eşitsizlikleri (cihaz veya güvenilir internet bağlantısı olmaması, ebeveynlerin gücü ve ayrıcalığı) açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca, her ebeveynin çocuklarının çevrimiçi öğrenmeye geçişine yardımcı olmak için gerekli dijital okuryazarlık seviyesine sahip olmadığı, ya da evde eğitim için yeterli zamanlarının olmamasının eşitsizliklere neden olduğu belirtilmektedir. Pandemi, eğitimcileri,

ebeveynleri ve öğrencileri eleştirel düşünmeye, problem çözmeye, yaratıcı olmaya, iletişim kurmaya, işbirliği yapmaya ve aktif olmaları gerektiği sonucunu ortaya koymuştur.

Perienen'e (2020) göre Covid- 19 pandemisi her şeyden önce bir sağlık krizidir. Ancak pek çok ülkenin her seviyede okulları kapatmaya karar vermesi ile eğitim üzerinde önemli etkileri gözlenmiştir. Dünyanın dört bir yanındaki pek çok ailenin bu süreçten fazlası ile etkilendiği, evde eğitimin sadece ebeveynlerin üretkenliği için değil, aynı zamanda çocukların sosyal yaşamı ve öğrenimi için de büyük bir değişiklik yarattığı görülmektedir. Öğretimin ve öğrenci değerlendirmelerinin denenmemiş ve benzeri görülmemiş bir ölçekte çevrimiçi olması etkilenen gruplar için uzun vadeli sonuçlar doğurabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sofat ve Sharma (2020) yaptıkları çalışmada son yıllarda çevrim içi uzaktan eğitim yolu ile 100 okul müdürü ile anket yolu ile uzaktan eğitim ile ilgili algıyı etkileyen faktörler ile birlikte öğretmenlerin çevrim içi kurslarda karşılaştıkları zorlukları araştırmışlardır. Algıyı etkileyen faktörler için faktör analizinin uygulandığı araştırmada elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin algı ve karşılaştığı zorluklar ile ilgili olarak öğrencilerin memnuniyet seviyesi, uzaktan eğitim durumunda performans düzeyi, öğrencilerin yeteneği, derste öğrenme durumu, dersin süresi, dersin ekonomik olması, öğrencilerin derslere erişim sorunu ve ders işlenişi esnasında yaşanılan sorunlar faktör olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 3. YÖNTEM

Bu bölümde öncelikle araştırmanın deseni ve modeli ile araştırmanın katılımcıları ele alınmıştır. Daha sonra veri toplama araçları ile verilerin toplanmasına ilişkin bilgiler açıklanmıştır. Son olarak da verilerin analizi ve yorumlanmasına yönelik hususlar belirtilmiştir.

Pandemi döneminde köy okulu yöneticilerinin eğitim öğretime yönelik deneyimlerinin incelendiği bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar yoruma dayanan, bütüncül bakış açısına sahip olan, esnek veri toplama yöntemleri kullanılan araştırmalardır (Altunışık vd., 2010). Nitel araştırmalarda karşılıklı etkileşim ile esneklik öne çıkmakta, esneklik sayesinde süreç içinde problemin daha iyi anlaşılabilmesi ve gerekmesi durumunda araştırmaya yeni boyutların eklenebilmesi mümkün olabilmektedir (Balcı, 2015).

3.1. Araştırma Deseni

Nitel araştırmalarda algı ve deneyimlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Farklı yaklaşımlarla birçok nitel araştırma yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan biri de fenomelojik desendir. Bu desende amaç yaşanılan deneyimlerin anlamlandırılmasıdır. Fenomonolojik desende, bireylerin kendi bakış açısına göre algıları ile deneyimlerinin ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır (Creswell, 2018). Bu desende bir birey ya da bir grup insanın deneyimledikleri olgunun yapısı, anlamı ve özü anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Patton, 2014).

Bu çalışma kapsamında dünya genelinde etkisini devam ettiren Covid-19 salgını ile birlikte uygulamaya başlanan uzaktan eğitim sistemini deneyimleyen okul yöneticilerinin deneyimlerinin incelenmesi amaçlandığından çalışmada fenomonolojik desen benimsenmiştir.

3.2.Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları; 2020-2021 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Tokat ili köylerinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile belirlenmiştir. (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Katılımcılara yönelik tanıtıcı özellikler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri

Okul Yöneticileri	Cinsiyet	Yaş	Görev Yapılan Okul Türü	Okuldaki Pozisyon	Mesleki Deneyim (Yıl)	Okul İdareciliği Deneyimi (Yıl)
K1	Erkek	32	İlkokul	Müdür Yrd.	9	3
K2	Erkek	42	İlkokul	Müdür Yrd.	11	8
K3	Erkek	30	İlkokul	Müdür	6	4
K4	Kadın	48	Ortaokul	Müdür Yrd.	20	16
K5	Erkek	56	İlkokul	Müdür	30	22
K6	Kadın	49	Ortaokul	Müdür	20	10
K7	Kadın	59	Ortaokul	Müdür	35	25
K8	Erkek	27	Ortaokul	Müdür Yrd.	5	3
K9	Erkek	33	İlkokul	Müdür	18	7
K10	Kadın	32	Ortaokul	Müdür	9	6
K11	Erkek	32	İlkokul	Müdür Yrd.	9	6
K12	Erkek	27	İlkokul	Müdür Yrd.	5	2
K13	Kadın	40	Ortaokul	Müdür	11	4
K14	Erkek	41	Ortaokul	Müdür	18	10
K15	Erkek	39	Ortaokul	Müdür Yrd.	11	5
K16	Kadın	36	Ortaokul	Müdür	12	8
K17	Erkek	35	İlkokul	Müdür Yrd.	10	8

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların on birinin erkek, altısının kadın olduğu ve büyük bölümünün otuz yaş üstünde olduğu görülmektedir. Katılımcıların sekizi ilkokul ve dokuzu ortaokulda görev yaparken, dokuzu müdür ve sekizi müdür yardımcısı pozisyonunda bulunmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcılardan bir kişinin mesleki deneyiminin ve altı kişinin okul yöneticiliği deneyiminin on yıl ve üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda katılımcılardan yedi kişinin mesleki deneyiminin ve on iki kişinin de okul yöneticiliği deneyiminin on yıl ve altında olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Fenomonolojik desende yürütülen araştırmalarda veriler genelde görüşme yolu ile elde edilmektedir (Eddles-Hirsch, 2015). Bu kapsamda araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, sahip oldukları belirli düzeydeki standartlık ve esneklik özellikleri ile yazma ve doldurmaya dayanan test ve anketlerde bulunan sınırlılığı ortadan kaldırmakta ve belirlenen bir konuda derinlemesine bilgi elde etmeye yardımcı olmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıya; önceden hazırladıkları konu ve alanları değiştirmeden soru ve konuların öncelik sıralarını değiştirme, sorulara daha detaylı yanıtlar almak üzere planlanan dışında yeni sorular alabilme, soruların cümle sırası ve yapısını değiştirme imkânı sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırma kapsamında uzman görüşleri doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan ve iki kısımdan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanması kapsamında; öncelikle araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak taslak form oluşturulmuştur. Taslak form oluşturulmasının her aşamasında nitel araştırma metodolojisine hâkim üç öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonrasında soruların pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot çalışmaya ilişkin detaylı bilgi Bölüm 3.4'te verilmiştir. Pilot çalışma sonrasında tekrardan uzman görüşüne başvurulan sorulara gerekli değişiklikler yapılmıştır. Nihai hale getirilen görüşme formu EK-1'de yer almaktadır.

Görüşme formunun ilk kısmı araştırmaya katılan okul yöneticilerinin tanımlayıcı özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular içermektedir. Bu kısımda katılımcılara

cinsiyet, yaş, görev yapılan okul türü, okuldaki pozisyon, mesleki deneyim süresi (yıl) ve okul yöneticiliği deneyimi (yıl) olmak üzere altı adet soru yöneltilmiştir. Formun ikinci kısımda ise okul yöneticilerinin uzaktan eğitim sürecine ilişkin deneyimlerini belirlemeye yönelik olarak yedi adet soru yer almaktadır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler Mayıs-Haziran 2021 döneminde ve salgın süreci nedeniyle internet üzerinden "uzaktan görüntülü görüşme" şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler yapılmadan önce İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Tokat ilindeki köylerde bulunan ilköğretim düzeyindeki okullarda araştırma yapabilmek üzere izin alınmıştır. MEB Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğü izin yazısı Ek-2'de sunulmuştur. Araştırmaya ilişkin etik kurul onayı ise Ek-3'te yer almaktadır. Bilgilendirişmiş onam formu Ek-4'te verilmektedir.

Araştırmanın veri toplama aracı olarak oluşturulan görüşme formu, katılımcılara uygulanmadan önce iki katılımcı ile pilot çalışması yapılmıştır. Pilot görüşmelere başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış ve görüşme sorularını geliştirmek üzere bu çalışmada bulundukları bilgisi verilmiştir. Pilot görüşmeler ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Görüşmeler sonrasında katılımcılara görüşme soruları hakkında fikirleri sorulmuştur. Pilot görüşmeler sonrasında görüşme soruları tekrar düzenlenerek uzman görüşüne sunulmuş ve son hali verilmiştir.

Görüşme sorularının pilot çalışması yapıldıktan sonra veri toplama sürecine geçilmiştir. Araştırmaya katılımda gönüllülük ilkesi esas alınmış, görüşmeler öncesinde katılımcılar araştırmanın ne maksatla yapıldığı ve araştırma verilerinin gizli tutulacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcılarla yapılan her bir görüşme ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların onaylarının alınmasına bağlı olarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde elde edilen verilerin açıklanabileceği kavram ve ilişkilerin oluşturulması

amaçlanmakta, birbirleriyle benzerlik arz eden veriler belli kavram ve tema/kategori/kod altında bir araya getirilmekte, verilerin okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenmesi ve yorumlanması sağlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırma verilerinin analizinde görüşlerine başvurulan katılımcılara (K1, K2, K3…) şeklinde kod numarası verilmiş ve katılımcıların görüşleri dikkatli bir şekilde dinlenerek ve herhangi bir değişiklik yapılmadan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Görüşmelerde alınan notlar ile görüşme kayıtları doğrultusunda katılımcıların görüşleri kodlanmış, benzerlik ve farklılıklar bir araya getirilerek ana ve kategoriler oluşturulmuştur. Söz konusu ana ve kategorilere ilişkin frekans dağılımları tablolar halinde sunulmuş, verilerin analizi sonrasında ulaşılan bulguların katılımcı görüşlerinin yansıması olduğunu göstermek üzere sık sık katılımcıların görüşlerinden alıntılar yapılmıştır.

3.6. Araştırmanın Güvenirliliği.

Araştırmanın sonuçlarının inandırıcı olması bilimsel açıdan önemlidir. Geçerlilik ve güvenirlilik de bu anlamda araştırmalarda kullanılan en önemli iki ölçüttür. (Cohen, Morrison & Manion, 2007). Nitel araştırmalardaki geçerlilik ve güvenirlilik nicel araştırmalardan farklılık göstermektedir. Nitel araştırmalar, doğasına uygun kriterlerle değerlendirirler. Nitel araştırmalarda iç geçerlik yerine inandırıcılık, dış geçerlilik yerine aktarılabilirlik, iç güvenirlik yerine tutarlılık, dış güvenirlik yerine teyit edilebilirlik kriterleri kullanılmaktadır. Aşağıdaki tabloda nitel ve nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik konusunda sahip olunması gereken kriterlere, bu kriterlere ait olan ölçütlere ve kullanılan yöntemlere verilmiştir.

Tablo 5. Geçerlik ve Güvenirlik konusunda Nitel ve Nicel Araştırmalarda Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması

ÖLÇÜT	NİCEL ARAŞTIRMA	NİTEL ARAŞTIRMA	KULLANILAN YÖNTEMLER
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlik	İnandırıcılık	*Uzun süreli etkili etkileşim *Derin odaklı veri toplama

			*Çeşitleme *Uzman incelemesi
Sonuçların uygulanması	Dış geçerlik (Genelleme)	Aktarılabilirlik (Transfer edilebilirlik)	*Ayrıntılı betimleme *Amaçlı örnekleme
Tutarlığı sağlama	İç güvenirlik	Tutarlık	*Tutarlık incelemesi
Nesnel yansız olma	Dış güvenirlik (Tekrar edilebilirlik)	Teyit edilebilirlik	*Teyit incelemesi

Kaynak: Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993); akt. Yıldırım ve Şimşek, (2008, s.265)

Araştırmanın bilimsel açıdan inandırıcı olması, açık ve tutarlı olmasına ve diğer araştırmacılar açısından da aynı sonucu vermesine bağlıdır. Bu araştırmada araştırmanın inandırıcılığını arttırmak amacıyla verilerde uzun süreli etkileşim, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi yöntemleri kullanılmıştır. Uzun süreli etkileşim, araştırma açısından sağlıklı ve gerçekçi sonuçlar sağlamaktadır. Görüşme süresi ilerledikçe güven ortamının da oluşma ihtimali yükselir ve dolayısıyla görüşülen kişinin daha samimi yanıtlar vermesi beklenir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada uzaktan eğitim sürecinde katılımcılar ile verilerle uzun süreli etkileşime geçilerek mümkün olduğunca gerçekçi verilerin toplanması sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmanın inandırıcılık düzeyini arttırmada kullanılan yöntemlerden bir diğeri de uzman incelemesidir. Uzman, araştırmaya paralel olarak toplanan verilere, analiz ve sonuçlara bakarak araştırmacıya dönütte bulunur. Uzman incelemesi iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak araştırmacı ile uzman bir toplantı yapar. Toplantıda araştırmacı uzmana aktararak uzmanla değerlendirme sürecine girer. Uzman, soru sorarak geribildirimde bulunur. İkinci olarak, araştırmacı tüm soruları uzmana gönderir ve incelendikten sonra dönüt alır. Bu araştırmada öncelikle araştırmacı ve araştırmacı dışında bir uzman ile kodlar oluşturulmuş ve oluşturulan kodlar, Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak kodlayıcılar arasındaki uyum %90 olarak hesaplanmıştır. Sonrasında elde edilen kodlar farklı iki uzmana daha gönderilmiş ve kendilerinden dönütler alınmıştır.

Araştırma sürecinde toplanan verilerden yola çıkılarak farklı sonuçlara ulaşılabilir. Bu durumda objektif olmayan şeyler araştırma sonucunu olumsuz

etkileyebilir. Böyle durumlarda katılımcı teyidine başvurulmaktadır. Bunlardan ilki verilerin toplanmasından sonra araştırmacı verileri özetleyerek katılımcılardan bunların doğruluğuna ilişkin düşüncelerini belirtmelerini ister. İkinci olarak, araştırmacı verileri uzun bir zaman diliminde düzenleyerek analizlerini yapar ve verilerden çıkardığı anlamları katılımcılara gönderir. Son olarak araştırmacının rapor göndermek yerine katılımcılarla bireysel veya grup olarak teyit toplantıları yapmasıdır. Araştırma güvenirliği çerçevesinde ise eksik veya yanlış anlaşılmaları önlemek üzere yapılan görüşmeler sonrasında katılımcı görüşlerinin bulunduğu formlar kendilerine gönderilmiş, söz konusu bilgilerin kendilerine ait olma durumları ile ifade etmek istedikleri hususları yansıtma durumları teyit edilmiştir.

Nitel araştırmalarda aktarılabilirliği artırmada kullanılan yöntemlerden biri ayrıntılı betimlemedir. Araştırmacı veriye bağlı kalarak yorum katmadan veri sonuçlarını aktarmak zorundadır. Doğrudan alıntılar bu bağlamda çok sık kullanılır. Bu bağlamda bu araştırmada sık sık katılımcılardan alınan alıntılara başvurulmuş ve sonuçlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Geçerlilik ve güvenirlilik konusunda nicel araştırmalarda iç güvenirlik kriteri kullanılırken, nitel araştırmalarda tutarlılık kullanılmaktadır. Tekrar edilmesinin olası olmadığı durumlarda nitel araştırmada güvenirlik sağlanamamaktadır. Bu yüzden nitel araştırma tutarlılığa önem vermektedir. Araştırmaya yön vermesi açısından verilerin toplanması ve araştırılması önem arz etmektedir. Bu araştırmada verilerin toplanması sürecinde tutarlı olmaya çalışılmış ve sonuçlara ulaşma konusunda neler yapıldığı detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Nitel araştırmalarda toplanan verilerin sonuca ulaşılabilirliğin teyit edilmesi ve buna bağlı olarak teyit incelemesi yapılmalıdır. Erlandson ve diğerleri (1993) araştırmanın teyit edebilirliğini incelemek adına “teyit incelemesi” stratejisini önermektedirler. Ham verilerin saklanması bu anlamda önemlidir. Bu araştırmanın ham veriler diğer araştırmacıların inceleyebileceği şekilde saklanarak teyit edilebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Bulgular

4.1.1. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Kullanılan Araçlar

Araştırmanın birinci sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde görev yaptıkları okulda uzaktan eğitimde kullandıkları araçlar incelenmiştir. Katılımcıların uzaktan eğitimde kullandıkları araçlara yönelik elde edilen kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim İçin Kullanılan Araçlar

Tema	Kod	*f*	Katılımcılar
Uzaktan Eğitim Araçları	EBA / EBA TV	17	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
	Zoom	17	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
	WhatsApp	17	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
	BIP	1	K11

Tablo 6 incelendiğinde Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde EBA/EBA TV, Zoom, WhapsApp ve BIP araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Buna göre tüm katılımcılar (*f*=17) uzaktan eğitim sürecinde EBA/EBA TV, Zoom programı ve WhatsApp uygulamasını kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca bir katılımcı tarafından da WhatsApp uygulamasına ilave olarak BIP uygulamasının kullanıldığı belirtilmiştir. Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde bu araçlardan; EBA/EBA TV'yi dersler, Zoom

uygulamasını dersler ve öğretmen/veli toplantıları, WhatsApp uygulamasını da ödev, ders programları ile sınav tarihlerinin duyurulması ve iletişim amacıyla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Kullanılan araçlardan EBA TV televizyon üzerinden yayın yaparken, diğer araçlar ise internet üzerinden kullanılan platformlardır. Katılımcılardan K6, uzaktan eğitimde kullanılan araçlara ilişkin deneyimlerini şu şekilde ifade etmiştir: "EBA üzerinden canlı yayınlarımız devam etti, derslerimiz devam etti. Onun haricinde saatlerin uymadığı bölümlerde öğretmenlerimiz "Zoom" üzerinden istekli olan sınıflara ders yaptı. Ağırlıklı olarak "EBA"yı kullandık."(K6)

Benzer şekilde K9 uzaktan eğitimde yararlan uygulamaları şu şekilde ifade etmiştir:

> *Yüz yüze gelemediğimiz zaman problem yaşadığımız öğrencilerimiz vardı. Bu öğrencilerle ve velilerle özellikle "WhatsApp" grupları kurduk. "Zoom" programını kullandık. Hemen arkasından çok zaman geçmeden bakanlığımız "EBA" portalı üzerinden canlı ders programını açtı ve aktif olarak burayı kullandık.(K9)*

K13 ise önceliği EBA TV'ye vermiş ve ders programlarını ona göre düzenlemiştir:

> *Öncelikli 'EBA TV'. Bakanlığın okulumuza göndermiş olduğu resmi yazılarda öncelik 'EBA TV' diyordu. Onun için biz yönetim olarak öğrencilerimiz için ders programı uygularken 'EBA TV' ders saatlerini baz aldık. Yani o saatlere ders koymadık, 'EBA TV' önceliğimiz oldu. Daha sonra 'EBA' üzerinden canlı derslerimizi oluşturduk bununla birlikte açık kaynaklı yayınları bakanlık izin verdikçe kullandık. "Zoom" üzerinden de öğrencilerimize canlı dersler vermeye çalıştık. Bunun yanında bizim iletişim aracımız 'WhatsApp' oldu. Kurduğumuz gruplarda ödevlendirme, ders programları, sınav tarihleri gibi uygulamaların haberlerini verdik.(K13).*

Görüldüğü gibi uzaktan eğitim ve öğretim sürecinde, katılımcılar tarafından "EBA TV" ve "EBA" portalına öncelik verilmiştir. Bunların yanı sıra WhapsApp ve Zoom gibi araçlarla da uzaktan eğitim sürecinin desteklendiği belirtilmiştir.

4.1.2. Uzaktan Eğitimin Etkinliğine Dair Olumlu Düşünceler

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin etkinliğine dair olumlu düşünceleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan sadece K10 uzaktan eğitimin etkinliği konusunda olumlu düşüncesini aktarmıştır. K10 birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerle daha fazla ilgilenmeyi mümkün kılması nedeniyle uzaktan eğitimi "olumlu" bulduğunu

şu şekilde ifade etmiştir: "Yüz yüze eğitime göre biz daha elverişli kullanabildik bu uzaktan eğitimi. İlk başlarda teknolojiye alışmaya çalıştık. Şu an düzen oturduğu için bir sıkıntı yok. Köy okullarında birleştirilmiş sınıflarda uzaktan eğitim avantaja döndü. Çünkü onlarla daha çok ilgilendik."

Katılımcı K10 ifadesinde uzaktan eğitimin, yüz yüze eğitime göre daha elverişli olduğunu, öğrenciler ile daha çok ilgilenme fırsatı bulduğunu ve bu durumun birleştirilmiş sınıflar için avantaja dönüştüğünü ifade etmiştir.

4.1.3. Uzaktan Eğitimin Etkinliğine Dair Olumsuz Düşünceler

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin etkinliğine dair olumsuz düşünceleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılar (f=16) bu soruyu uzaktan eğitimi yüz yüze eğitim ile kıyaslayarak yanıtlamış ve uzaktan eğitimin etkinliğinin daha "düşük" olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar genel olarak uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin bir alternatifi olmadığını ve onun yerini tutmadığını düşünmektedir. Bu genel düşüncelerin yanı sıra bazı okul yöneticileri ise uzaktan eğitimde öğrencilerle bağ kurulamaması/etkileşime geçilememesinin (*f*=3) eğitim etkinliğini azalttığını ifade etmiştir. Örneğin katılımcı K2 öğrencilerle bir bağ kurulamaması ve dönüş alınamamasının uzaktan eğitimde başarıya olumsuz etki ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *Eğitim daha çok yüz yüze öğrenciye dokunarak yapılabilecek bir faaliyet olduğu için öğrenciyle aranızda bir bağ uzaktan eğitimde pek kurulamadı. Dönüşler anında alınamadı. Öğrencinin neyi ne kadar anladığı tespit edilemedi. Belki o nedenle yüz yüze eğitime göre başarılı olunamadı bu uzaktan eğitim sürecinde. (K2)*

K4 benzer şekilde uzaktan eğitimin dezavantajlarını şu şekilde ifade etmiştir:

> *Yani uzaktan eğitim yüz yüze eğitimle kıyaslanamaz tabii ama uzaktan eğitimi en iyi şekilde gerçekleştirmeye çalıştık. Olumsuz düşüncelerimiz, öğrencilerin bizden uzakta olmasından dolayı yaşanan ilgisizlik. Her ne kadar dersin içinde tutmaya çalışsak da çocuklar televizyon izliyormuş, internetten oyun oynuyormuş gibi derslere girdiler, bu da bizi tabi olumsuz bir şekilde etkiledi.(K4)*

Katılımcılardan K8 uzaktan eğitime katılım oranının yüksek olmasına karşın istenilen verimin alınamadığını şu şekilde ifade etmiştir:

Bu dünya genelinde bir problem olduğu için insanlığın şu anki problemi de ortak. Yani bu sadece eğitim alanında değil aşağı yukarı bütün sektörlerde yaşadığımız problem ortak. Yüz yüze eğitimin yerini hiçbir şey tutmuyor tabii. Dolayısıyla öğrencinin sınıf ortamındaki derse katılım etkisi ile uzaktan eğitimin etkisi aynı değil. Biz tabii katılımı sağladık. Öğretmenlerimiz ile görüştüğümüzde, öğrenci katılımının bizim okulumuzda %90'ın üzerinde olduğunu gördük. Ama ne yaparsak yapalım yüz yüze eğitimin yerini tutmuyor. En büyük olumsuzluk zaten bu. Bazı öğrencilerimiz de maalesef istediğimiz etkileşime ulaşamadık, öğrenci de olması gereken düzeyi yakalayamadık. Tabii öğretmenlerimiz bayağı uğraştılar hatta bazı öğretmen arkadaşlarımız da ekstradan öğrencilerimiz ile birebir görüşüp eksik olduğu yerleri pekiştirme yönünde çalışmaları da oldu. Ama dediğimiz gibi ne yaparsak yapalım yüz yüze eğitim yerini hiçbir şey tutmuyor.(K8)

Katılımcı ifadeleri doğrultusunda, uzaktan eğitim sürecinde öğrenci etkileşimin az olmasından dolayı verim alınamadığı ve uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerini tutmadığı belirlenmiştir.

4.1.4. Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Katılımcıların uzaktan eğitimde karşılaşmış oldukları sorunlara yönelik elde edilen kategoriler, kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 7'da sunulmuştur.

Tablo 7. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar

Tema	Kod	*f*	Katılımcılar
Öğrenci/Veli Kaynaklı Sorunlar	Derslere düşük katılım	16	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar	Motivasyon eksikliği	10	K1, K2, K3, K4, K5, K11, K12, K13, K14, K15
	Velilerin ilgisizliği	7	K1, K2, K5, K6, K12, K14, K17
Teknik Problemler	Teknolojik imkânının yetersizliği	10	K1, K3, K5, K6, K9, K10, K11, K12, K14, K15
	İnternet erişimi	9	K3, K7, K9, K10, K11, K12, K14, K15, K16

Tema	Kod	*f*	Katılımcılar
Süreç Yönetimi Sorunları	EBA'dan kaynaklanan sorunlar	5	K4, K6, K7, K11, K16
	Ders araçlarını kullanma becerilerinin zayıflığı	5	K1, K5, K10, K11, K16
	Etkin olmayan ölçme/değerlendirme	6	K1, K4, K6, K13, K14, K17
	EBA TV uygulanmasında karışıklık	2	K7, K9
	Yüz yüze ve uzaktan eğitim arası geçiş	2	K15, K17
	MEB kararlarının okula geç iletilmesi	1	K13

Tablo 7 incelendiğinde katılımcılara göre Covid-19 pandemi uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların; öğrenci/veli kaynaklı sorunlar, teknik sorunlar ve süreç yönetimi sorunları olmak üzere üç kategori altında ele alınabildiği görülmektedir.

- ***Öğrenci/Veli Kaynaklı Sorunlar:***

Araştırmaya katılan katılımcılardan biri haricinde tamamı öğrencilerin derslere düşük katılımının uzaktan eğitim sürecinde en çok karşılaşılan sorun olduğunu belirtmişlerdir.

> *Bizim çok etkili oldu bu yöndeki çalışmamız. Kendimizce okulca bir grup oluşturduk ve bağlanamayan öğrencilerin tamamını tespit ettik. Bir şekilde ulaştık ve formatör öğretmenimizin internet sıkıntısı veya bağlanma sıkıntısı yaşayan öğrenciler için gerektiğinde eve gidebileceğini öğrencileri bir şekilde derse bağlayacağı konusunda velilere bilgi verdik. Bununla ilgili dönüşler de oldu öğretmenimizin bağlantıyı sağlayıp geri geldiği de oldu. Bu şekilde bir çalışma yaptık.(K4)*

(K4) uzaktan eğitim süreci başında düşük olan öğrencilerin derse katılımının ilerleyen dönemlerde kısmen arttığını ifade ederken,

Uzaktan eğitimde tabii ki zaman zaman velilerden serzenişler geliyor yani yüz yüze eğitimin yerini kesinlikle tutmaz diyorlar. Bunun biz de farkındayız yüz yüze eğitim ve eğitim aynı şeyler değil. Ama okullar tamamen kapatılsa çocuklar hiçbir eğitim görmese bundan daha mı iyi olacak, hiç yoktan iyidir. (K5)

(K5) ise bundan farklı olarak başlangıçta daha yüksek olan derse katılımın zaman içerisinde azaldığını açıklamıştır. Diğer taraftan bazı katılımcılar öğrencilerin derse katılım gösterememesinde cihaz/internet erişim eksikliğine dikkat çekerken, K14 ise bütün gruplarda bize gelen bilgilendirmeleri paylaşıyoruz. Velilerin olduğu gruplara ödevleri, testleri, yapmaları gereken konuları atıyor veli de bunu görmüş oluyor. Ama tabii ki ilgilenen veliler için. tablet bilgisayar dağıtılan bazı öğrencilerin bile derse katılım göstermediğine dikkati çekmiştir. Öte yandan okul katılımcılardan K1, K2 ve K6 öğrencilerin derse düşük katılım göstermesini velilerin uzaktan eğitime bakışı ile ilişkili olduğunu, yüz yüze eğitim sürecinde her gün rutin olarak çocuklarını okula gönderen velilerin uzaktan eğitimi yeterince önemsememesinin, çocuklarının derse katılımı üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. K1'in soruna dair görüşü şu şekildedir: *"*Bir de ailelerin ilgisi yok, takibi yok. Çocuğun dersi ne zaman, haberi yok. Arıyorsun, "Hocam bahçeye gitmiştik." Diyor. Yani veli önem vermiyor, veli önem vermediği zaman zaten çocuğun da önem vermesi çok beklenmiyor."

Katılımcılara göre uzaktan eğitim döneminde öğrencilerde "motivasyon eksikliği" (*f*=10) yaşanmaktadır. Bu soruna ilişkin olarak katılımcılardan bazıları okul öğrencilerin bilgisayar başında çabuk sıkıldıklarını ve uzun süre kalmak istemediklerini, ders esnasında dışarıdan gelen çocuk oynama seslerinin öğrencilerde olumsuz etkiye neden olduğunu ifade etmiş ve çocukların televizyon izleyip internette oyun oynar gibi derslere katılım gösterdiklerini belirtmiştir. Bunlardan farklı olarak yöneticilerden K15 ise öğrencilerin ilgisizliğini uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitim arasında yaşanan geçişler ile ilişkilendirmiştir. K15'in konuya dair görüşü aşağıda olduğu gibidir: *"*Bizim sorunlarımız genelde öğrencilerin de ilgisizliğinden dolayı oldu. Bu pandemi öğrencilerin gözünde tatil olarak gözüktü. Belki eleştiri olacak ama okulların bir yüz yüze olması bir uzaktan olması öğrencilerde bir ilgisizlik yarattı."

Araştırmaya katılan bazı katılımcılara göre uzaktan eğitim sürecinde "velilerin ilgisizliği" (*f*=7) de bir başka sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılardan K5 kırsal kesim olması nedeniyle velilerin uzaktan eğitim sürecine istenen düzeyde ilgi göstermediğini belirtmiştir. K12 ve K17 ilgisizlik düzeyleri nedeniyle velilerin uzaktan

eğitimin ciddiyetini anlayamadıklarını söylerken, K6 velilerin düşük bilinç düzeylerini öğrencilerin derse düşük katılım göstermesi ile ilişkilendirmiştir. K1 ise velilerin bu duyarsızlığının zaman içerisinde öğretmenlerin ilgisine de olumsuz yansıdığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

> *…Velilerde ilgisizlik var, çocuğun dersi varmış yokmuş, öğretmen ödev göndermiş göndermemiş. Çocuklarla bire bir iletişime geçemiyoruz çocuğun numarası olmadığı için, veli yolu ile iletişime geçtiğimiz zaman da birkaç defa arıyoruz ve artık öğretmen de veliden bir şey göremediği zaman bırakıyor peşini çocuğun. (K1)*

- ***Teknik Sorunlar:***

Katılımcılara göre uzaktan eğitim sürecindeki sorunlardan bir diğeri "teknik sorunlar"'dır. Katılımcılar bu süreçte teknik problem olarak "öğrencilerin telefon, tablet bilgisayar sayısı/internet imkânının yetersizliği" (*f*=10) ve "internet erişim altyapısının yetersizliği" (*f*=9) öne çıktığını ifade etmişlerdir. Teknik sorunlardan bahseden K5 internet erişimine dikkat çekmiş, aynı zamanda da telefon, tablet bilgisayar ya da laptopu olmayan öğrencilerinin olduğunu söylemiştir. Okullarında destek eğitim odaları oluşturarak öğrencilere imkân sağlansa da öğrencilerin çok özenli olmadıklarını dile getirmiştir. K5'in bağlamda yaşadığı soruna dair görüşleri şu şekildedir:

> *Olumsuz düşüncede en büyük sıkıntı internet erişimiydi. Öğrencilerimizin bazılarında internet erişimi yoktu. Telefon, bilgisayar ya da laptopu olmayan öğrenciler vardı. Biz de bu öğrenciler için okulumuzda "EBA" erişim noktaları diye bir birim oluşturduk. Oradan annesi babası müsaade ettiği kadarıyla gelip faydalandılar. (K5)*

Ayrıca K14 bazı velilerin akıllı telefonlarını kullanan bazı öğrenciler için anne-babalarının tarlada çalışma saatlerinin de uzaktan eğitim açısından sorun teşkil ettiğini şu ifadelerle belirtmiştir: "Biz köy okulu olduğumuz için herkesin imkânı yok. Babalarının tarladan gelmesini bekledikleri saatlerle dersler uyuşmuyor zaten. Her yerde telefonları da çekmiyor, internet altyapıları da yok zaten köyde. Sıkıntı büyük."

Araştırmaya katılan bazı katılımcılar uzaktan eğitim süreci başında öğrencilerin daha önce tecrübe etmedikleri için ders araçlarını kullanma becerilerinin düşük olduğunu (*f*=4) ifade etmiş, bazı katılımcılar da EBA'dan kaynaklanan çeşitli sorunlar (*f*=5) yaşandığını açıklamıştır. Bu bağlamda K4 öğrencilerin süreç başında EBA'ya girişte zorluklar yaşadığını söylerken K7 ise bu zorlukların MEB tarafından EBA altyapısının

iyileştirilmesiyle giderildiğini belirtmiştir. K7'nin konuya dair görüşü şu şekildedir: "Çocuklar sisteme girmekte zorlandılar, öğretmenlerimiz zorlandı ve bu konuda bayağı bir sıkıntı ile baş başa kaldık. Daha sonra bakanlık altyapıyı güçlendirdi, ondan sonra biraz daha düzelmeye başladı."

- ***Süreç Yönetimi Sorunları:***

Araştırmada katılımcılar Covid-19 pandemi döneminde uzaktan eğitim süreç yönetiminde sorunlar bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu kapsamda en fazla öne çıkan sorun ölçme/değerlendirmenin etkin olmaması (*f*=6) olmuştur. K1 ve K13 uzaktan eğitim uygulamasında ölçme değerlendirmenin adil olarak yapılamadığına vurgu yaparken K6 ölçme-değerlendirme yapılmamasının öğrencileri rehavete ittiğine dikkati çekmiştir. Ölçme değerlendirme bağlamında okul yöneticisi K1 şunları dile getirmiştir:

> *Ölçme-değerlendirmede İl Milli Eğitim Müdürlüğünün "80 puan üzerinde notlar verilecek." denildi. Daha çok derslere katılanlara ya da söz hakkı alanlara mecburen destek verip onlara göre not verdik. İmkânı olmayanlara, takip etmeyenlere geçen sene olan performanslarını da değerlendirerek o puanlar üzerinden verdik. Tabii adil oldu mu? olmadı. (K1)*

Katılımcılardan K7 ve K9 uzaktan eğitimde EBA TV ve diğer uygulamaların (canlı ders, WEB Tv, Youtube vb.) eş zamanlı yürütülmesinin karışıklığa neden olduğunu belirtmiştir. K15 ve K17 yüz yüze ve uzaktan eğitim arasında sürekli geçiş yapılmasının öğrencilerde ilgisizlik yarattığını ifade ederken K17 köy okullarında ne tam kapanma ne tam açılma olmasının eğitimi daha verimsiz hale getirdiğine dikkati çekmiştir. Süreç yönetimine ilişkin olarak K13 ise son dakikada alınan kararlar nedeniyle MEB kararlarının okullara haftanın son gününde iletilmesinin faaliyetlerin programlanması bakımından sorun yarattığını bildirmiştir. Konuya dair katılımcı K13 görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: *"*Öz eleştiri olarak bakanlığımızın resmî olarak yayımladığı yazıları sosyal medyadan öğreniyoruz. Mesela bunu haftanın son günü yayınlamak yerine bize haftanın başında yollasalar programlarımızı ona göre ayarladık. Bu sorunun da son dakika alınan kararlardan kaynaklı olduğunu düşünüyorum."

Yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde katılımcıların uzaktan eğitimde karşılaşmış oldukları başlıca sorunlar; internet sıkıntısı, cihaz yetersizliği, öğrencilerin derse aktif olarak katılmamaları, cihaz kullanımındaki bilgi eksikliği, ders programı

saatlerinin okul saati ile EBA saati arasındaki uyumsuzluğu ve köy okullarının sürekli kapanıp açılması olarak görülmektedir.

4.1.5. Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik önerileri incelenmiştir. Katılımcıların çözüm önerilerine yönelik elde edilen kategoriler, kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Tema	Kategori	Kod	*f*	Katılımcılar
Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	Teknolojik Yeterliğe İlişkin Öneriler	İnternetli tablet bilgisayar dağıtılması	6	K1, K2, K10, K11, K12, K14
		İnternet alt yapısının iyileştirilmesi	6	K1, K7, K12, K14, K15, K16
		Uzaktan eğitimde kameralarının açık olması	2	K5, K6
	Uygulamaya İlişkin Öneriler	Derse katılımlarının artırılması	2	K10, K14
		EBA TV ile derslere devam edilmesi	1	K7
		Günlük ders saatinin azaltılması	1	K3
	Üst Yönetime İlişkin Öneriler	Velilere uzaktan eğitim sürecine dair eğitimler vermesi	2	K8, K11
		MEB'in öğretmenlere EBA eğitimi vermesi	1	K15
		MEB'in kararları erken bildirilmesi	1	K13

Tablo 8'de görüldüğü üzere Covid-19 pandemi uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik olarak katılımcıların çözüm önerileri; "teknolojik yeterliğe ilişkin öneriler" (*f*=12), "uygulamaya ilişkin öneriler" (*f*=6) ve "üst yönetime ilişkin öneriler" (*f*=4) olarak üç kategori altında kategorilendirilmiştir.

- ***Teknolojik Yeterliğe İlişkin Öneriler***

Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik olarak teknolojik yeterlik bağlamında öğrencilere internet erişimi olan tablet bilgisayar dağıtılması (*f*=6) ve internet altyapısının iyileştirilmesi (*f*=6) gerektiğini düşünmektedir. K1 ve K2 teknolojik yeterliğe ilişkin bu hususların öğrenciler arasında fırsat eşitliği sağlanması bakımından önem arz ettiğine dikkati çekmektedir. Diğer taraftan K7 ise teknolojik yeterliğe ilişkin söz konusu çabaların ancak uzun vadede sağlanabileceğine şu sözlerle dikkat çekmektedir: "Öncelikle altyapının düzelmesi gerekiyor, mesela bizim köye fiber yapının gelmesi gerekiyor. Sonra her çocuğun tablet bilgisayara kavuşturulması gerekiyor ki bunlar uzun süre alacak çalışmalar."

- ***Uygulamaya İlişkin Öneriler***

Uzaktan eğitim çerçevesinde katılımcılar uygulamaya ilişkin olarak da çeşitli öneriler sunmuşlardır. K10 ve K14 uzaktan eğitimde öğrencilerin derse katılımın artırılmasını (*f*=2), K5 ve K6 da öğrencilerin takibi açısından ders esnasında kameralarının açık olmasını (*f*=2) önermiştir. Okul yöneticisi K7 öğrencilerdeki karışıklığı ortadan kaldırmak üzere canlı ders yerine EBA TV üzerinden derslere devam edilmesinin uygun olacağını ifade ederken K3 ise öğrencilerin sıkılmalarını önlemek üzere günlük ders saatinin azaltılmasını önermektedir. K3'ün konuya dair önerisi aşağıdaki gibidir: "Böyle bir süreç bir daha yaşanırsa yani uzaktan eğitim ile ilgili, bence öğretmenler günlük 6 saat ders değil de daha az ders saati yapmalılar. Çünkü çocuklar sıkılıyorlar görüyorum, kendi çocuğumdan da görüyorum, üç dersten sonra daha bilgisayarın başında oturtamıyorsun."

- ***Üst Yönetime İlişkin Öneriler***

Araştırmaya katılan bir katılımcı MEB'in sürece dair kararlarının okula daha erken bildirilmesi önerisinde bulunurken bir diğeri MEB tarafından öğretmenlere EBA kullanımı konusunda eğitim verilmesi önerisini sunmuştur. Bunların yanında bazı okul

yöneticileri velilerin uzaktan eğitim sürecine dair bilgilendirilmesi/onlara psikolojik destek sağlaması (*f*=2) gerektiğini öne sürmektedir. Okul yöneticisi K8 bu bağlamda MEB'in uzaktan eğitim sürecinde öğrenci ve öğretmenlerden daha ziyade velilerle görüşerek onları rahatlatmaya yönelik eğitimler yapılması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *...bence gerek Millî Eğitim Bakanlığı olsun gerek Sağlık Bakanlığı olsun velilere çok güzel eğitimler vermeliydi. Hattâ şöyle söyleyeyim, bu uzaktan eğitim sürecinde Bakanlığımızın öğrencilerle görüşmekten ise ya da bakanımız öğretmenlerimizle devamlı görüşmekten ise bol bol velilerimizle de görüşüp velilerimizin o anki psikolojisini çok iyi anlaması lazımdı ve ona göre de onları telkin etmesi lazımdı, onları rahatlatması lazımdı. (K8)*

Okul yöneticilerine göre Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm olarak en başta her öğrencinin kendine ait tablet bilgisayarın ve buna ek olarak internetin bulunması, ders saatlerinin düzenlenmesi ve köyde bulunan internet alt yapısının fiber olarak değiştirilmesi önerilmiştir. Köy okulu yöneticilerinin önerilerine bakıldığında internetsiz uzaktan eğitim öğretimin mümkün olmadığı bilinmekle birlikte teknolojik aletlere sahip olmayan öğrencilerin de derse katılımı imkânsızdır.

4.1.6. Uzaktan Eğitimde Öğretmenlerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar

Araştırmanın beşinci sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğretmenlerinizin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere yaptıkları çalışmalar incelenmiştir. Öğretmen motivasyonuna yönelik çalışmalarına ilişkin elde edilen kategoriler, kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 9'de sunulmuştur.

Tablo 9. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Öğretmenlerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar

Tema	Kod	*f*	Katılımcılar
Öğretmenlerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar	Motivasyon görüşmeleri yapılması	9	K1, K2, K3, K7, K8, K9, K11, K12, K16
	Programların öğretmenlere uyarlanması	3	K1, K13, K15
	Öğretmenlere toleransla yaklaşılması	1	K13
	Öğrencilerin derse düşük katılımının	1	K16

Tema	Kod	*f*	Katılımcılar
	önlenmesi		
	Özel günlerde öğretmenlerin hatırlanması	1	K4
	Okul videolarının öğretmenlere gönderilmesi	1	K8
	MEB'in ek ders ücret uygulaması	1	K8
	Kişisel gelişim etkinliklerinin öğretmenlere duyurulması	1	K14

Tablo 9'de görüldüğü üzere Covid-19 pandemi uzaktan eğitim sürecinde katılımcılar tarafından öğretmenlerin motivasyonlarını sağlamak/artırmak üzere çeşitli çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Buna göre uzaktan eğitim döneminde öğretmenlerin motivasyonunu artırma/sağlamaya yönelik olarak online (Zoom/WhatsApp) görüşmeler yapma (*f*=9) en fazla yürütülen çalışma olmuştur. Bu dönemde ayrıca okul yöneticileri ders programlarını öğretmenlerin isteklerine uyarlama (*f*=3), öğretmenlere toleransla yaklaşma (*f*=1), özel günlerde öğretmenleri hatırlama (*f*=1), öğretmenlere okula yönelik videolar gönderme (*f*=1) ve kişisel gelişim etkinliklerini öğretmenlere duyurma (*f*=1) gibi çalışmalar ile öğretmenleri motive etmeye gayret etmişlerdir. Bunlara ilave olarak okul yöneticisi K8 uzaktan eğitim sürecinde MEB'in ek ders ücret uygulamasını sürdürmesinin de öğretmen motivasyonu üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

> *Bakanlığımızın ek dersin devamı konusunda aldığı karar öğretmenlerimize çok iyi bir motivasyon oldu çünkü ne olursa olsun bir ihtiyaç bu ek ders ihtiyaçtır. Onun dışında öğretmenlerimize yönelik bizde tabii uzaktan eğitim sürecinde "Zoom"da yaptığımız programlar oldu, öğretmenlerimizin şahsi anlamda ihtiyaçlarına yönelik fikir alışverişlerimiz oldu. Onların motivasyonunu artırmak için okulumuzun ortamının görüntülerini çetip gönderdik, yani öğretmenlerimizle bu süreçte devamlı irtibat halinde olduk. (K8)*

Yukarıda görüldüğü üzere katılımcıların öğretmenlerin motivasyonunu artırmak amacıyla WhatsApp grupları kurulduğu, Zoom'dan toplantılar ile bilgi alışverişi yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu grubun amacı öğretmenlerin yaşadığı sıkıntılara yönelik çözüm önerileri getirmek ve sürece destek olarak öğretmenlerin motivasyonunu yükseltmektir. Ayrıca öğretmenlerin ek dersinin kesilmemesi, ders programlarının

öğretmenlerin isteğine göre ayarlanması vb. uygulamaların öğretmenin motivasyonunu artırdığı da görülmüştür.

4.1.7. Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar

Araştırmanın altıncı sorusu kapsamında katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere yaptıkları çalışmalar incelenmiştir. Öğrencilerin motivasyonuna yönelik çalışmalara ilişkin elde edilen kategoriler, kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar

Tema	Kategori	Kod	*f*	Katılımcılar
Öğrencilerin Motivasyonuna Yönelik Çalışmalar	Öğretime Yönelik Çalışmalar	Öğrencilere kitap, deneme, test, doküman sağlanması	7	K1, K2, K4,K6, K10, K11, K14
		Ödev verilmesi / Ödev kontrolü	5	K2, K3, K7, K12, K17
		Devamsızlık ve ödev takip çizelgelerinin paylaşılması	1	K13
	Öğrencilerin Derse Erişimine Yönelik Çalışmalar	İhtiyaç sahibi öğrencilere tablet bilgisayar dağıtılması	6	K2, K6, K11, K9, K12, K13
		EBA destek noktası internet erişimi	4	K6, K8, K15, K17
		Erişim konusunda teknik destek verilmesi	2	K7, k15
	Öğrencilerle Etkileşime Yönelik Çalışmalar	Öğrencilerle telefon görüşmeleri yapılması	6	K2, K3, K9, K12, K14, K15
		Öğrencilere ev ziyaretinde bulunulması	3	K1, K2, K8
	Öğrencilerin İlgisini Çekmeye Yönelik Çalışmalar	Yarışmalarla öğrencilerin hediyeler verilmesi	2	K4, K17
		Okul kütüphanesinin öğrencilere açılması	2	K1, K12
		Derslerin oyunlaştırılması	1	K5

Tema	Kategori	Kod	*f*	Katılımcılar
		İlgi çekecek paylaşımlar yapılması	1	K11
		Öğrenciler için özel günlerin kutlanması	1	K1

Tablo 10'da görüldüğü üzere Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere köy okullarında "öğretime yönelik çalışmalar" (*f*=13), "öğrencilerin derse erişimine yönelik çalışmalar" (*f*=12), "öğrencilerle etkileşime yönelik çalışmalar" (*f*=6) ve "öğrencilerin ilgisini çekmeye yönelik çalışmalar" (*f*=4) yürütülmüştür.

- ***Öğretime Yönelik Çalışmalar***

Uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin motivasyonu amacıyla öğretime yönelik olarak bazı çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Bu kapsamda bazı okullarda öğretmenler tarafından öğrencilere ödev verilerek ödevlerin kontrol edilmesi (*f*=5) sağlanmış ve devamsızlık ve ödev takip çizelgeleri velilerle paylaşılarak (*f*=1) öğrencilerin derslere olan ilgilerini sürdürmeleri hedeflenmiştir. Bazı okullarda tarafından ise akademik olarak öğrencileri desteklemek üzere onlara kitap, deneme, test, doküman temini (*f*=7) sağlanmıştır. Bu bağlamda bazı okullarda okula çağrılan öğrencilere kitaplar dağıtılırken, bazı okullarda ise öğretmenler tarafından günlük olarak öğrencilerin evlerine kadar gidilerek doküman temin edildiği belirlenmiştir. Örneğin okul yöneticisi K2 uzaktan eğitimde özellikle akademik başarı beklenen öğrencilerin motivasyonuna yönelik çalışmaları için şunları ifade etmiştir: "…Bazı öğrencilerimizin özellikle beklentimiz olan, akademik anlamda başarı beklentimiz olan, öğrencilerin evlerini ziyaret ederek bazı arkadaşlarla onlara günlük dokümanlar, çıktılar götürdük. Ödevlerini kontrol ettik. Bu şekilde eğitimi yürütmeye çalıştık."

- ***Öğrencilerin Derse Erişimine Yönelik Çalışmalar***

Uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin derse erişimleri kapsamında bazı köy okullarında cihaz eksikliği nedeniyle öğrencilerin derse katılamamalarının önüne geçilmesi için ihtiyaç sahibi öğrencilere MEB tarafından sağlanan internet erişimine sahip tablet bilgisayarlar dağıtılmıştır (*f*=6). Bazı okullar tarafından pandemi döneminde uzaktan eğitime yönelik olarak cihaz/internet erişim sorunu nedeniyle derse giremeyen öğrenciler için EBA destek noktası oluşturularak (*f*=4) öğrencilerin desteklenmesi yoluna gidilmiştir. Bunların yanı sıra iki köy okulunda öğretmenlerce EBA/Zoom araçlarını kullanmada sorun yaşadıkları için derse katılamayan öğrencilere teknik destek verilmesi (*f*=2) sağlanmıştır. Buna karşın katılımcı K7 öğretmenlerin öğrencilerin yaşadığı teknik sorunları çözmelerine rağmen eğitimin verimli olmadığına dair düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır: "Biz okulumuza EBA destek noktaları da kurduk sırf öğrenciler gelsin diye. Öğretmenlerimiz bu konuda öğrencilerimize çok yardımcı oldu. Teknolojik problemlerini çözdüler ama yine de pek verimli olduğunu düşünmüyorum."

- ***Öğrencilerle Etkileşime Yönelik Çalışmalar***

Covid 19 pandemi döneminde uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonunu sağlamada onlarla etkileşime yönelik çalışmalarda önemli bir yer tutmuştur. Buna göre altı okul yöneticisi öğrencilerle telefon görüşmeleri yaptıklarını (*f*=6) ifade etmiş, üç okul yöneticisi ise öğrencilere ev ziyaretinde bulunulduğunu (*f*=3) belirtmişlerdir. Öğretmenler tarafından gerçekleştirilen söz konusu görüşmelerde öğrencilerin ihtiyaç ve sorunları tespiti, LGS sürecine yönelik bilgilendirilmeleri, derslerine çalışmalarının hatırlatılması, kitap okuma tavsiyeleri verilmesi sağlanmıştır. Katılımcı K2 etkileşime yönelik gerçekleştirilen çalışmaları aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir: "Ben kendi adıma okulumuzdaki öğretmenlere, sınıf rehber öğretmenlerine; özellikle çocukların velileriyle, öğrencilerle telefon görüşmeleri yaparak onların herhangi bir ihtiyaçlarının olup olmadığını veya sıkıntılarının olup olmadığını araştırarak görüşmeler yaptırdım…"

- ***Öğrencilerin İlgisini Çekmeye Yönelik Çalışmalar***

Pandemi döneminde motivasyon kapsamında köy okullarında öğrencilerin ilgisini çekmeye yönelik çalışmalar da yürütülmüştür. Buna göre öğrencilerin ilgisini çekmek üzere öğretmenlerce ilkokul düzeyindeki öğrenciler için akıllı tahtalarla

derslerin oyunlaştırıldığı (*f*=1), kütüphanelerin öğrencilerin erişimine açıldığı (*f*=2), ilgi çekecek WhatsApp paylaşımları yapıldığı (*f*=1), çevrim içi etkinliklerle 23 Nisan, doğum günleri gibi özel günlerin kutlandığı (*f*=1) ifade edilmiştir. Bunların yanında iki köy okulunda öğrencileri motive etmek üzere ödüllendirme/teşvik etme yoluna gidilmiştir. Okul yöneticisi K4 yarışmalar düzenleyerek öğrencilerin ödüllendirilmesinin çok verimli olmadığını belirtirken, bunun aksine K17 ise derslere tam katıldığı için bir öğrenciye hediye verilmesinin diğer tüm çocukları da teşvik ettiğine dair şunları ifade etmiştir:

> *Bizim öğrencilerimize küçük bir jest yapmak demek, onların kalbini kazanmak demek. Online eğitimde tüm derslere giren bir öğrencimiz vardı, bir öğretmen arkadaşımız bu şekilde devam ederse ona bir bebek alacağını söyledi. Öğrencimiz bebekleri çok seviyordu. Yüz yüze eğitime geçtiğimizde kendi eli ile örgü bebeği derse katılan öğrencimize getirip hediye etti. Daha sonra bunu gören tüm öğrencilerimiz daha da çok gayret gösterdiler.*

Uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonunu sağlamaya ve artırmaya yönelik çalışmaların başında öğrencilere kitap, deneme, test, doküman sağlanması gelmektedir. Burada amaç öğrencilerin okul derslerinden uzaklaşmaması ayrıca interneti ve iletişim aracı olmayan öğrencilere destek verilmesidir. Aynı zamanda imkânlar dâhilinde tablet bilgisayarı olmayan öğrencilerin belirlenip onlara tablet bilgisayar verilerek derslere katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin motivasyonunu artırmak için öğrencilerle telefon görüşmeleri yapılmıştır. Öğrencilerin derslerden daha iyi verim alabilmeleri ve kopmamaları için ödevler verilmiş, kontrolleri yapılmıştır.

Öğrencilerin derse erişimine yönelik yapılan çalışmalarda okullarda EBA destek noktası kurulmuş, öğrencilerin yaşadığı problemler giderilmiş ve derse giremeyen öğrenciler için okulun imkânı dâhilinde bilgisayarlardan ders dinlenmesi sağlanmıştır.

4.1.8. Uzaktan Eğitimde Velileri Bilgilendirmeye Yönelik Etkinlikler

Araştırmanın yedinci sorusu kapsamında katılmcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili olarak velileri bilgilendirmeye yönelik etkinlikleri incelenmiştir. Velileri bilgilendirmeye yönelik etkinliklere ilişkin elde edilen kategoriler, kodlar ve bu kodların frekans, yüzde ve katılımcı bilgileri Tablo 11'da sunulmuştur.

Tablo 11. Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Velileri Bilgilendirmeye Yönelik Etkinlikler

Tema	Kategori	Kod	*f*	Katılımcılar
Velileri Bilgilendirmeye Yönelik Etkinlikler	Uzaktan Eğitimin Etkinliği	Sorunların çözümü	6	K1, K2, K5, K6, K13, K15
		Motivasyon	4	K2, K4, K7, K10
	Genel Bilgilendirme	Uzaktan eğitim sürecine ilişkin bilgilendirmeler	9	K3, K4, K7, K8, K9, K12, K13, K14, K15
	Teknik Destek Sağlama	Eğitim araçlarına erişim için yardım sağlanması	6	K1, K10, K16, K4, K6, K13
	Öğretime İlişkin Paylaşımlar	Ödev/test/ders programlarının paylaşılması	3	K3, K14, K15

Tablo 11'da görüldüğü üzere Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde velileri bilgilendirmeye yönelik olarak "uzaktan eğitimin etkinliği" (*f*=10), "genel bilgilendirmeler" (*f*=9), "teknik destek sağlama" (*f*=6) ve "öğretime ilişkin paylaşımlar" (*f*=4) gerçekleştirilmiştir.

- ***Uzaktan Eğitimin Etkinliği***

Köy okulları tarafından velilerle gerçekleştirilen online/yüz yüze görüşmelerde uzaktan eğitim sürecinin daha etkin şekilde yürütülebilmesi amacıyla yaşanan çeşitli sorunların çözülmesi (*f*=6) hedeflenmiştir. Öğretmenlerin velilerle yaptıkları söz konusu görüşmelerde en fazla çözüm aradıkları hususun öğrencilerin derse düşük katılımının önlenmesi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin uzaktan eğitimin başarısı açısından velilerin motivasyonunu sağlamaya yönelik çalışmalar (*f*=4) da yürüttükleri belirlenmiştir. Bu kapsamda velilere uzaktan eğitimin çocuklar açısından önemi ve bu çerçevede derslere katılım göstermeleri gerektiğinin ifade edildiği, bu süreçte öğrencilere nasıl yaklaşım gösterilmesi gerektiği ve onların nasıl motive edilebileceği konusunda destek sağlandığı belirlenmiştir. Okul yöneticisi K7 bu bağlamda şunları ifade etmiştir:

Öğrencilerimiz okula gelemediği için velilerimiz de öğrencilerin yeterli eğitimi alamayacağı düşüncesine girdiler. Bu arada biz WhatsApp gruplarıyla şube şube, grup kurup velilere ulaştık ve onların motivasyonlarını artırdık. Çocukları takip edin, derse girip girmediklerini kontrol edin gibi bilgiler verdik. Bu süreçte hep birlikte çocuklara destek vererek bu süreci atlatacağımızı söyledik. Bu şekilde motivasyonu sağladık. (K7)

- ***Genel Bilgilendirme***

Katılımcılar Covid 19 pandemisi sürecinde velilere uzaktan eğitim sürecine ilişkin genel bilgilendirmelerde (*f*=9) bulunmuşlardır. Bu doğrultuda okullarda velilerin çoğunlukla oluşturulan mesaj grupları üzerinden MEB'den gelen genelge/talimatlar ile sürece yönelik olarak bilgilendirildikleri, öğrenci ve velilerin zihinlerindeki soru işaretleri giderilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Bunun yanında kafalarındaki belirsizlikleri gidermek üzere zaman zaman bireysel olarak da velilere açıklamalar yapıldığı belirlenmiştir. K8 velileri bilgilendirmeye yönelik etkinlikleri aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Veli ile direkt Bakanlığı görüştürme ihtimalimiz yok ya da direkt bir müdürle görüştürme ihtimalimiz yok, onlar da bu süreci ister istemez gelip bize sordular. İşte "Ne yapmamız gerek?" gibi sorular. Biz de Bakanlığımızın bize gönderdiği resmî talimatlar doğrultusunda gereken bütün açıklamayı yaptık. Bakanlığımızdan gelen kararları direkt velilere aktardık. Evde alınması gereken önlemleri, çocuğun dışarıda alması gereken önlemleri belirttik. Okulun hijyen çalışması oldu, bunu velilerimizle paylaştık. (K8)

- ***Teknik Destek Sağlama***

Araştırmaya katılan okul yöneticileri pandemi döneminde velilere yönelik teknik destek sağlama (*f*=6) yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Okul yöneticilerinden K1, K10 ve K16 velilere uzaktan eğitim araçlarının (EBA, Zoom) nasıl kullanılacağı konusunda destek sağladıklarını, bazı yöneticiler ise bu araçlarla derse erişimde yaşanan sorunlara ilişkin olarak velilere yardım sağladıklarını belirtmiştir. Örneğin yönetici K6 çalıştığı okulda derse erişimde sorun yaşayan öğrencilere yardımcı olmak üzere bir öğretmenin görevlendirildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

..Bizim okulca bir grup oluşturduk ve bağlanamayan öğrencilerin tamamını tespit ettik. Bir şekilde ulaştık ve formatör öğretmenimizin internet sıkıntısı veya bağlanma sıkıntısı yaşayan öğrenciler için gerektiğinde eve gidebileceğini öğrencileri bir şekilde derse bağlayacağı konusunda velilere bilgi verdik. Bununla ilgili dönüşlerde oldu öğretmenimizin bağlantıyı sağlayıp geri geldiği de oldu. Bu şekilde bir çalışma yaptık. (K6)

- ***Öğretime İlişkin Paylaşımlar***

Araştırma çerçevesinde bazı köy okullarında pandemi döneminde velilerle öğretime ilişkin çeşitli paylaşımlarda bulunulduğu (*f*=3) tespit edilmiştir. Buna göre K3, K14 ve K15 okullarında velileri kapsayan mesaj grupları üzerinden ödevlerin, testlerin ve ders programlarının velilerle paylaşıldığını belirtmişlerdir. Okul yöneticisi K15 bu paylaşımları şu sözleriyle ifade etmişlerdir: "Sürekli yaptığımız ders programlarını, çalışmalarını okulumuzun mesaj sisteminden velilerin telefonuna bu mesajları attık."

Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimde velileri bilgilendirmeye yönelik etkinliklerin başında uzaktan eğitimin başarısına katkı olarak velilerle online ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin amacı genel olarak uzaktan eğitim sürecine ilişkin bilgilendirmeler yaparak velinin bu sürece dahil edilmesidir. Öğretmenlerin velilerle test, ödev ve ders programlarını paylaşarak evde öğrencilerin derse aktif katılımını sağlaması amaçlanmıştır.

4.2. Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sorularına yönelik olarak elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Uzaktan eğitim, öğretenler ile öğrenenlerin ayrı mekânlarda bulundukları ve iletişim teknolojileri aracılığıyla birbirleri ile etkileşim kurdukları eğitim biçimidir. Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrencilerle etkili iletişim kurması eğitim sürecinin verimli geçmesi ve başarısı bakımından büyük önem taşımaktadır. Yüz yüze eğitimle ders işlemeye alışık olan öğrencilerin aniden evlerine kapanması ve uzaktan eğitim yoluyla ders işlemeye alışmasında iletişim çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamada araştırmada Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim için hangi iletişim araçlarının kullanıldığı sorgulanmıştır. Araştırma bulgularına göre Covid-19 pandemi sürecinde katılımcıların tamamı uzaktan eğitim için en çok kullandıkları araçları; EBA, Zoom ve WhatsApp olarak belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra bir okul yöneticisi de WhatsApp'a ilave olarak BIP uygulamasını da kullandıklarını bildirmiştir. İletişim araçlarına ilişkin araştırmadaki söz konusu bulgu literatürle de uyumludur. Türk Eğitim Sendikası tarafından Covid-19 salgını sürecinde eğitimde karşılaşılan sorunlar ile beklentilere yönelik olarak yapılan ve okul yöneticileri ile öğretmenlerin katıldığı bir

araştırmada, uzaktan eğitim için en çok kullanılan platformların sırasıyla EBA, Zoom ve WhatsApp olduğu bildirilmiştir (Türk Eğitim-Sen, 2020). Benzer şekilde, Ünal ve Bulunuz'un (2020) araştırmasında COVID-19 salgını döneminde en fazla kullanılan iletişim araçlarının WhatsApp, EBA, Zoom ve sosyal medyanın kullanıldığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen bir başka husus Covid-19 pandemi sürecinde köy okullarında uygulanan uzaktan eğitimin etkinliğidir. Salgının ortaya çıkışıyla birlikte teknolojinin sunduğu imkânlar çerçevesinde uzaktan eğitim uygulamasına geçilmiş ve eğitimin etkinliği en çok merak edilen konulardan biri olmuştur. Eğitimin kalitesi ile etkinliğinin değerlendirilebilmesinde öğrenme çıktıları, ders kazanımları ve öğrenci başarısının ölçülmesi gerekmekle birlikte, okul yöneticilerinin görüşlerinin de bu noktada önemli veriler sunabileceği düşünülmüş ve salgın sürecinde uzaktan eğitimin etkinliği sorgulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, uzaktan eğitim sisteminin yönetici/öğretmenler tarafından benimsenmekle birlikte uzaktan eğitimin etkinliğinin "düşük" olduğunu ve yüz yüze eğitime alternatif olarak görülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Literatürde okul yöneticileri ile yürütülen çalışmalar kısıtlı olmakla birlikte bu bulgu çeşitli çalışmalar ile desteklenmektedir. Gören vd.' nin (2020) salgın sürecinde uzaktan eğitimi değerlendirdikleri ve öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin katılımıyla yürüttükleri çalışma sonucunda, katılımcıların çoğunluğunun uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar verimli olmadığını düşündüğü bildirilmiştir. Akça ve Akgün'ün (2020) ilköğretim öğrencileri ile yürüttükleri bir başka çalışmada da uzaktan eğitimde dersleri verimli bulmadıkları belirlenmiştir. Türk Eğitim Sendikası'nın araştırmasında öğretmenlerin %56,4'ü uzaktan eğitimde yüz yüze eğitimdeki verimin alınamadığını, %36,2'si kısmen verim alınabildiğini ve %7,3'ü ise verim alabildiğini belirtmiştir. DeNeui ve Dodge (2006) uzaktan eğitimin en büyük avantajının zaman ve mekândan bağımsız olması; Horspol ve Lange (2012) ise uzaktan eğitimin en önemli avantajlı yönlerinin mekânsal olarak kolaylık sağlamakla birlikte ve ayrıca ev ve okula gidiş-geliş anlamında zaman tasarrufu ve çevrimiçi platformlar ile birlikte yüksek nitelikte iletişim sağlanabilmesi ile ortamsal olarak öğrenme kolaylığı sağlaması olarak bulgulamışlardır. Chan ve diğerleri (2007) Sars pandemi dönemi içerisinde yapmış oldukları bir araştırmada ise uzaktan eğitimin salgın dönemi içerisinde uzaktan eğitimi sağlayan platformlar sayesinde bilginin paylaşılıp çoğalabildiği ve bu şekilde eğitim

sağlayarak eğitimsel ihtiyacın karşılanabildiğini ortaya koymuşlardır. DePaepe ve diğerleri (2018) tarafından yapılan araştırmada da uzaktan eğitimin dezavantajlarının teknik destek yetersizliğinden kaynaklandığını, Horspol ve Lange (2012) uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin bu konudaki dezavantajlarına yönelik algılarının sosyalleşme imkânlarının yetersiz olması olarak görüldüğünü belirtmiştir

Araştırmada incelenen konulardan biri salgın sürecinde uzaktan eğitim sisteminde karşılaşılan sorunlardır. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde salgının devam ediyor olması, uzaktan eğitim sisteminin iyileştirilmesine katkı sağlamak üzere karşılaşılan sorunların belirlenmesini önemli kılmaktadır. Araştırma bulguları Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde en fazla karşılaşılan sorunların; "öğrencilerin derslere düşük katılım göstermesi", "öğrencilerin motivasyon eksikliği", "telefon, tablet bilgisayar sayısı/internet imkânının yetersizliği", "internet erişim alt yapısının yetersizliği", "etkin olmayan ölçme/değerlendirme" ve "velilerin duyarsız olması" olduğunu göstermektedir. Söz konusu bulgular Covid-19 pandemi döneminde uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunlara ilişkin olarak literatürde yer alan farklı çalışmalarla genel olarak uyumludur. Demir ve Öztaş'ın (2020) ilkokuldaki uzaktan eğitim faaliyetlerini araştırdıkları çalışmalarının sonucunda, uzaktan eğitim sürecinde alt yapı, planlama, belirsizlik katılım, haberleşme ve EBA platformuna ilişkin sorunlar bulunduğu tespit edilmiştir. Külekçi Akyavuz ve Çakın'ın (2020) Hatay ve Kilis illerinde görevli okul yöneticilerinin görüşleri ışığında ele aldıkları bir diğer çalışma sonucunda da bu çalışma bulguları ile benzer şekilde okul yöneticilerinin Covid-19 salgınına bağlı olarak eğitim sistemi içerisinde iletişim ve bilgi eksikliği, teknik yetersizlik, öğretmenlerin ilgisizliği ve planlama yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Türk Eğitim Sendikası'nın araştırmasında uzaktan eğitim sürecinde pek çok sorun bulunduğu ifade edilmiştir. Söz konusu raporda en çok karşılaşılan sorunlar; bağlantı kopması, internet erişim sorunları (altyapı/kota kaynaklı) ve EBA'daki eksiklikler gibi teknik sorunların yanında nitelikli ödevlendirme/ödev olmaması, ölçme-değerlendirmenin etkin şekilde yapılamaması, öğretmenlerin iş yükünün artması, bazı dersler özelinde çevrimiçi içeriğin yetersiz olması, öğretim programlarının uzaktan eğitim ile uyumlu olmaması, dijital araçların yetersiz olması ve teknolojik okur-yazarlığın düşük olması şeklinde belirtilmiştir. Nurdiansyah'ın (2020) Endonezya'da okul müdürlerinin katılımı ile gerçekleştirdiği bir başka çalışmada da

uzaktan eğitim uygulamalarında çevrimiçi öğretim modeli, uzaktan eğitim alt yapısı, öğretmenlerin teknolojiye uyum sağlamadaki yeterlikleri ile offline müfredatın çevrimiçi modele uyarlanması gibi zorluklar ile karşılaşıldığı bildirilmiştir. Tüm bu veriler bir arada değerlendirildiğinde uzaktan eğitim faaliyetlerinde farklı konu başlıklarında birçok sorun yaşandığını söylemek mümkündür. Altıparmak (2011) uzaktan eğitimde teknolojik olarak sistemden kaynaklanabilecek aksaklıklardan ve bireysel çalışma yeterliğine sahip olmayan öğrencilerin yaşayacağı motivasyon eksikliğinden bahsetmişlerdir.

Araştırmada ele alınan bir başka konu uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik öneriler olmuştur. Araştırma bulgularına göre katılımcıların Covid-19 sürecinde uygulanan uzaktan eğitime ilişkin önerileri "teknolojik yeterlik", "üst yönetim" ve "uzaktan eğitimin uygulanması" ile ilgilidir. Teknolojik yeterlik ile ilgili olarak katılımcılar öğrencilere internet erişimi olan tablet bilgisayar dağıtılmasını ve internet alt yapısının iyileştirilmesini önermektedir. Üst yönetime ilişkin olarak okul yöneticileri MEB/Sağlık Bakanlığı'nın velilere uzaktan eğitim sürecine dair eğitimler vermesini ve psikolojik destek sağlamasını, MEB'in öğretmenlere EBA kullanımına yönelik eğitimler ve sürece dair kararlarının da okula daha erken bildirilmesini önermekte iken, uzaktan eğitimin uygulanmasına ilişkin olarak öğrencilerin derse katılımlarının artırılması ve ders esnasında kameralarının açık olması, canlı ders yerine EBA TV üzerinden derslere devam edilmesi ve öğrencilerin sıkılmalarını önlemek üzere günlük ders saatinin azaltılmasını önermektedir. Demir ve Özdaş'ın (2020) öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenler uzaktan eğitime ilişkin olarak alt yapı, hazırlık, planlama, içerik ve uygulamaya yönelik öneriler sunmuşlardır. Söz konusu çalışmada bu çalışma bulguları ile uyumlu olarak; EBA alt yapısının güçlendirilmesi ve sistemdeki sorunların giderilmesi, öğrenci ve öğretmenlere tablet bilgisayar ve internet sağlanması ve ücretsiz EBA interneti, çocukların derse katılımının zorunlu olması, veli ve öğrencilere psikolojik destek sağlanması gibi öneriler geliştirilmiştir.

Öğrenme-öğretme süreci verimliliği açısından en stratejik unsur öğretmendir (Kocabaş ve Karaköse, 2005). Yapılan bir çalışmada eğitim sürecindeki en önemli paydaşlardan biri konumundaki öğretmenlerin motivasyonlarının sağlanması/artırılmasının öğrenci başarısı ile pozitif ilişkili olduğu bildirilmiştir

(Abazoğlu ve Aztekin, 2015). Öğretmen motivasyonu yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitim içinde oldukça önem arz etmekte olup bu çalışmada Covid-19 pandemi sürecinde katılımcılar uzaktan eğitimde öğretmenlerin motivasyonunu ve bu doğrultuda hangi tür çalışmalarda bulunulduğu sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular katılımcıların çoğunlukla "motivasyona yönelik görüşmeler yapılması" ve "ders programlarının öğretmenlerin isteklerine uyarlanması" çalışmaları benimsediğini göstermektedir.

Motivasyon öğretmenler için olduğu gibi öğrenciler içinde önemli bir konudur. Öğrencilerin yüksek motivasyona sahip olmaları öğrenme süreci bakımından önem taşımakta olup kalıcı öğrenme çıktılarının oluşmasında etkin bir role sahiptir (Chen ve Yang, 2010). Bu doğrultuda araştırmada uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin motivasyonuna yönelik olarak ne tür çalışmalar yürütüldüğü ele alınmıştır. Elde edilen bulgular pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonuna yönelik olarak köy okullarında; öğrencilerin derse erişimine yönelik çalışmalar, öğretime yönelik çalışmalar, öğrencilerle etkileşime yönelik çalışmalar ve öğrencilerin ilgisini çekmeye yönelik çalışmalar yürütüldüğünü göstermektedir. Buna göre ihtiyaç sahibi öğrencilere tablet bilgisayar dağıtılması, EBA destek noktası ile internet erişimi imkânı sağlanması, ödev verilmesi / ödev kontrolü ve öğrencilere kitap, deneme, test, doküman sağlanması, öğrencilere ev ziyaretinde bulunulması ve onlarla telefon görüşmeleri yapılması ve yarışmalarla öğrencilerin teşviki/ hediyeler verilmesi öğrencilerin motivasyonlarını sağlamak/artırmak üzere en çok tercih edilen motivasyon çalışmalardır. Mengi ve Alpdoğan'ın (2020) özel eğitim öğretmenleri ile yürüttükleri bir çalışmada, öğretmenlerin öğrenci motivasyonunu sağlamak üzere görüntülü telefon görüşmeleri, ev ziyareti, online ders etkinlikleri gibi çeşitli yollara başvurdukları ve bu sayede sürecin olumsuz etkilerini asgari düzeye indirebildikleri bildirilmiştir. Özgül vd.nin (2020) öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirdikleri bir çalışmada, uzaktan eğitim sürecinde öğrenci motivasyonunun düşük olduğu tespit edilmiştir.

Pandemi sürecinde yaşanan belirsizlikler ve kaygılar okul yöneticileri ve öğretmenlerinin velilerle iletişimini önemli hale getirmektedir. Bu noktada araştırma kapsamında son olarak katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili olarak velileri bilgilendirmeye yönelik ne tür etkinliklerde bulundukları ele alınmıştır. Araştırma bulguları katılımcıların pandemi süresince velileri bilgilendirmesi kapsamında en fazla benimsenen faaliyetin uzaktan eğitim sürecine ilişkin

bilgilendirmeler olduğunu, uzaktan eğitimdeki sorunların çözümü ile EBA ve Zoom gibi uzaktan eğitimde kullanılan araçların velilere tanıtılması ve bunlar konusunda teknik destek sağlanmasının da öne çıkan diğer etkinlikler olduğunu göstermektedir. Okul yöneticileri bu dönemde ayrıca velilerle ödev/test/ders programları paylaşma ve uzaktan eğitimin başarısı açısından velilerin motivasyonunu sağlamaya yönelik çalışmalar yürüttüklerini de ifade etmişlerdir. Çalışmada elde edilen bu bulgular literatürdeki çeşitli çalışmalarla uyumlu görülmektedir. Gören vd.'nin (2020) çalışmasında uzaktan eğitim faaliyetlerine çeşitli sebeplerle katılamayan öğrencilerin katılımını sağlamak üzere okul yöneticileri ve öğretmenlerinin büyük oranda çaba harcadıkları, okul idaresi tarafından uzaktan eğitim süresince öğrenci ve velilere gerekli bilgilendirmelerin yapıldığı belirlenmiştir. Arslan vd.'nin (2021) Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime dair veli görüşlerini inceledikleri çalışmalarında, velilerin çoğunluğu okul yönetimince kendilerine uzaktan eğitim sürecine dair genel bilgilendirmelerin ve ders, ödev, programlara ilişkin gerekli diğer bilgilendirmelerin yapıldığını belirtmiş ve öğretmenlerle yeterli düzeyde iletişimlerinin bulunduğunu bildirmişlerdir.

BÖLÜM 5. SONUÇ

5.1. Sonuçlar

Pandemi döneminde katılımcıların eğitim öğretime yönelik deneyimlerinin ele alındığı bu araştırmada aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır:

- Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim için en çok kullanılan araçlar; EBA, Zoom ve WhatsApp'tır.
- Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin etkinliği "düşük"tür. Uzaktan eğitim sistemi yönetici/öğretmenler tarafından benimsenmekle birlikte yüz yüze eğitimin bir alternatifi olarak görülmemektedir.
- Katılımcılara göre pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecinde pek çok sorun ile karşılaşılmıştır. Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde en fazla karşılaşılan sorunlar; öğrencilerin derslere düşük katılım göstermesi, öğrencilerin motivasyon eksikliği, telefon, tablet bilgisayar sayısı/internet imkânının yetersizliği, internet erişim alt yapısının yetersizliği ve velilerin duyarsız olmasıdır.
- Uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik öneriler arasında, öğrencilere "internet erişimi olan tablet bilgisayar dağıtılması" ve "internet alt yapısının iyileştirilmesi" öne çıkmaktadır.
- Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğretmenlerin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere katılımcılar çoğunlukla "motivasyona yönelik görüşmeler yapılması" ve "ders programlarının öğretmenlerin isteklerine uyarlanması" çalışmaları benimsenmiştir.
- Uzaktan eğitimde öğrencilerin motivasyonunu sağlama/artırmada; "öğrencilere kitap, deneme, test, doküman sağlama", "öğrencilerle telefon görüşmeleri yapılması", "ihtiyaç sahibi öğrencilere tablet bilgisayar dağıtılması" ve "ödev verilmesi/ödev kontrolü" en çok uygulanan çalışmalardır.

- Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde velileri bilgilendirmeye yönelik etkinlikler arasında; “sorunların çözümü”, “uzaktan eğitim sürecine ilişkin bilgilendirmeler” ile “eğitim araçlarının tanıtımı/erişim sorunları için yardım sağlanması” en fazla uygulanan etkinliklerdir.

5.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda yöneticiler ve araştırmacılara aşağıda belirtilen hususlar önerilebilir:

- Araştırma sonuçları pandemi döneminde uzaktan eğitimin etkinliğinin düşük olduğunu, süreç içerisinde pek çok sorun ile karşılaşıldığını göstermektedir. Uzaktan eğitim sisteminin teknolojiye dayalı olarak yürütüldüğü göz önünde bulundurulduğunda etkin bir uzaktan eğitim süreci için öncelikle teknolojik yeterliğe ilişkin önlemler alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda internet alt yapısının iyileştirilmesi ve öğrencilere internet erişimine sahip tablet bilgisayar dağıtılması önerilmektedir.
- Araştırma sonuçları uzaktan eğitimin etkinliği noktasında öğrenciler ve velilere ilişkin olarak çeşitli tedbirler alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. İlköğretim öğrencilerinin yaşlarının düşük olmasına bağlı olarak daha kısıtlı düzeyde teknolojik yeterliğe sahip olmaları, tablet bilgisayar, akıllı telefon gibi cihazları kullanarak eğitim almaya alışkın olmamaları ve çabucak sıkılabilmeleri uzaktan eğitim sürecinin etkinliği üzerinde belirleyici role sahiptir. Bu çerçevede ilköğretim yaş grubundaki öğrenciler için uzaktan eğitim sürecinde veliler büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin derse düşük katılımı ve motivasyon eksikliklerini önleme bakımından veliler kritik öneme haizdir. Bu bağlamda öğrenciler üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak MEB tarafından veliler için uzaktan eğitim sürecine ilişkin rehberlik faaliyetleri planlanabilir EBA ve diğer eğitim araçlarını kullanma konusunda velilere destek sağlanabilir. Ayrıca velilerin uzaktan eğitime yönelik duyarlılığını artırmak üzere televizyon ve sosyal medya platformları üzerinden bilgilendirici faaliyetler yürütülebilir, Eğitim, seminer, konferans, eğitim gibi etkinlikler düzenlenebilir.

- Araştırma sonuçları aynı zamanda eğitim sürecine uyum konusunda genel olarak sorun yaşamamalarına karşın, öğretmenlerin motivasyonlarına yönelik olarak da bazı çalışmalar yürütülebileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda uzaktan eğitimin etkinliğinde büyük paya sahip olan öğretmenleri motive etmek, psikolojik açıdan desteklemek ve değerli olduklarını hissettirmek üzere periyodik görüşmeler yapılması sağlanabilir.
- Araştırma sonuçları uzaktan eğitim sisteminde ölçme ve değerlendirme işlemlerinde sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda uzaktan eğitim sürecinde standartlar çerçevesinde gerçekleştirilen ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin nasıl olması gerektiği detaylı olarak incelenebilir.
- Bu araştırma katılımcıların görüşleri ile sınırlıdır. Bu bağlamda eğitimin diğer paydaşları olan öğretmenler, veliler ve öğrencilerin görüşlerini de kapsayan daha geniş ölçekli araştırmalar yapılması önerilmektedir.
- Bu çalışmada nitel araştırma deseninden yararlanılmıştır. Gelecek dönemde nicel ve karma yöntemlerin kullanıldığı araştırmalar yapılabilir.

Tokat ili köy okullarında görev yapan okul yöneticileri ile yürütülen bu çalışmanın uzaktan eğitimin kırsal alanlardaki uygulamalarında ne tür aksaklıklarla karşılaşıldığını belirleme bakımından önemli veriler sunduğu düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye'de Covid-19 salgınına yönelik olarak diğer eğitim paydaşlarını kapsayan çeşitli çalışmalar bulunmasına karşın okulların işleyişlerine yön veren kişiler olan okul yöneticilerini kapsayan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu düşünüldüğünde çalışmanın literatüre de önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir.

EKLER

EK-1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Katılımcı,

Bu görüşme formu İstanbul Maltepe Üniversitesinde yürütülen "Köy Okul Yöneticilerinin Pandemi Döneminde Eğitim Öğretim Sürecine Yönelik Deneyimleri" konulu yüksek lisans tezinin araştırma bölümü için hazırlanmıştır. Bu form ile elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Araştırma kapsamında vereceğiniz yanıtlar saklı tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Gamze KARAİBİŞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maltepe Üniversitesi

EK-1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Devam)

Kısım-1: Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyet?	( ) Kadın ( ) Erkek
2. Yaş?	……
3. Görev Yapılan Okul Türü	( ) İlkokul ( ) Ortaokul
4. Okuldaki Pozisyon	( ) Müdür ( ) Müdür Yardımcısı
5. Mesleki Deneyim (Yıl)	……
6. Okul İdareciliği Deneyimi (Yıl)	……

Kısım-2: Uzaktan Eğitime Dair Deneyimler

1. Covid-19 pandemi sürecinde görev yaptığınız okulda uzaktan eğitim için hangi araçları kullandınız?

2. Uygulanan uzaktan eğitimin etkinliğine dair olumlu düşünceleriniz oldu mu?

Sonda soru: Evetse, nelerdir?

3. Uygulanan uzaktan eğitimin etkinliğine dair olumsuz düşünceleriniz oldu mu?

Sonda soru: Evetse, nelerdir?

4. Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimin uygulanması sırasında sorunlarla karşılaştınız mı?

Sonda soru: Evetse bu sorunlar nelerdir?

Sonda soru: Karşılaştığınız bu sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

5. Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğretmenlerinizin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere çalışmalar düzenlediniz mi?

Sonda soru: Ne gibi çalışmalar yaptınız? Açıklar mısınız?

Sonda soru: Öğretmenlerin genel motivasyonları hakkında ne düşünüyorsunuz?

6. Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğrencilerinizin motivasyonunu sağlamak/artırmak üzere çalışmalar düzenlediniz mi?

Sonda soru: Ne gibi çalışmalar yaptınız? Açıklar mısınız?

7. Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili olarak velileri bilgilendirmeye yönelik etkinlikleriniz oldu mu?

Sonda soru: Ne tür etkinlikler yaptınız? Açıklar mısınız?

EK-2: MEB İzin Yazısı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

EK-3: Etik Kurul Onayı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

EK-4: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

KAYNAKÇA

Abazaoğlu, İ. ve Aztekin, S. (2015). Öğretmen Moral ve Motivasyonlarının Öğrencilerin Fen ve Matematik Başarılarına Etkisi (Singapur, Japonya, Finlandiya ve Türkiye). Uluslararası Eğitim Kongresi: Gelecek İçin Eğitim (ICEFIC 2015), 13-15 Mayıs 2015, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Akça, G. ve Akgün, E. (2020). İlkokul Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşadığı Sıkıntılar. *7'th International Eurasian Educational Research Congress*. 10-13 September 2020. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Altınışık, İ. ve Peker, H. S. (2012). Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1(4): 1-13.

Altıparmak, M. (2011). E-öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri. *Malatya: Akademik Bilişim'11 Konferansı Bildirileri Kitabı*, 319-327.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Uygulamalı SPSS.* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Altuntaş, E. Y., Başaran, M., Özeke, B. ve Yılmaz, H. (2020). Covid–19 Pandemisi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Yükseköğretim Kurumlarının Uzaktan Eğitime Yönelik Stratejilerine ve Öğrenme Deneyimlerine İlişkin Algı Düzeyleri. *Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi,* 3(2): 8-23.

Anderson, T. (2003). Getting The Mix Right Again: An Updated And Theoretical Rationale For Interaction. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning,* 4(2): 11-22.

Anderson, J. (2020). Brave New World The Coronavirus Pandemic İs Reshaping Education. https://qz.com/1826369/how-coronavirus-is-changing-education/ (Erişim: 29.03.2021)

Arat, T. Bakan, Ö. (2011). Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1-2): 363-374.

Arkan, A. (2018). Teknoloji, Eğitim ve Gelecek. Erişim Adresi: https://www.fikriyat.com/yazarlar/prof-dr-atilla-arkan/2018/09/22/teknoloji-egitim-ve-gelecek (Erişim: 29.03.2021)

Arkorful, V. and Abaidoo, N. (2015). The Role of E-learning, Advantages and Disadvantages of Its Adoptionin Higher Education. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 12(1): 29-42.

Arslan, K., Görgülü Arı, A. ve Hayır Kanat, M. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Verilen Uzaktan Eğitim Hakkında Veli Görüşleri. *ULAKBİLGE,* 57: 192-206

Atchoarena, D. (2020).Covid-19: Learning Cities On The Front Linehttps://en.unesco.org/news/covid-19-learning-cities-front-line (Erişim: 29.03.2021)

Bakioğlu, B. ve Çevik, M. (2020). Covİd-19 Pandemisi Sürecinde Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4):109-129.

Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma* (11. Baskı). Ankara: Pegem.

Bayburtlu, Y. S. (2020). Covid-19 Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmen Görüşlerine Göre Türkçe Eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 131-151

Beard, L. A. and Harper, C. (2002). Student Perceptions of Online Versus on Campus Instruction. *Education*, 122: 658-663.

Bernard, R. M.,Abrami, P. C., Borokhovski, E., Wade, C. A., Tamim, R. M., Surkes, M. And Bethel, E. C. (2009). A Meta-Analysis of Three Types of Interaction Treatments in Distance Education. *Review of Educational Research*, 79(3): 1243-1289.

Berkant ve Özdoğan (2020), Covıd-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 1, (13-43)

Bilgiç, H. G. ve Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim Kurumları Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Programlarında Yaşanan Sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3): 26–50.

Billings, D. M.,Connors, H. R. And Skiba, D. J. (2001). Benchmarking Best Practices in Web-Based Nursing Courses. *Advances in Nursing Science*, 23: 41-52.

Bouhnik, D. And Marcus, T. (2006). Interaction in Distance Learning Courses. *Journal of the American Societyfor Information Science and Technology*, 57(3): 299-305.

Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1: 62-79.

BM (2020). Policy Brief: Education During COVID-19 and Beyond https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf. (Erişim: 20.10.2020)

Bozkurt, A. (2017). Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü Ve Yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 85-124.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (19. Baskı). Ankara: Pegem.

Chang, G.C. and Satako, Y.(2020). How Are Countries Addressing The Covid-19 Challenges in Education? A Snapshot of Policy Measures. https://gemreportunesco.wordpress.com/2020/03/24/how-are-countries-addressing-the-covid-19-challenges-in-education-a-snapshot-of-policy-measures/ (Erişim: 29.03.2021)

Chen, K. C. andJang, S. J. (2010). Motivation in Online Learning: Testing a Model of Self-Determination Theory. *Computers in Human Behavior*, 26(4): 741-752

Cheng, G. And Chau, J. (2016). Exploring The Relationships Between Learning Styles, Online Participation, Learning Achievement And Course Satisfaction: An Empirical Study Of a Blended Learning Course. *British Journal of Educational Technology*, 47(2): 257-278.

Covid 19 Salgın Süreci Eylem Planı (2020). Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü. https://malatya.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_05/06201320_Eylem_planY_05.05.2020.pdf (Erişim: 30.03.2021)

Cresswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çakın, M. ve Akyavuz, E. K. (2015). Covid-19 Süreci ve Eğitime Yansıması: Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2): 165-186.

Deneui, D., & Dodge, T. (2006). Asynchronous Learning Networks and Student Outcomes: The Utility of Online Learning Components in Hybrid Courses. Journal of Instructional Psychology, 33(4), 256-259.

Demir, F. ve Özdaş, F. (2020). Covid-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi,* 49(1): 273-292.

Demirtaş ve Kavuk (2021), COVID-19 Pandemisi Sürecinde Öğretmenlerin Uzaktan Eğitimde Yaşadığı Zorluklar, *E-Uluslararası Pedandragoji Dergisi (E-UPAD) Cilt: 1, Sayı: 1, ss.55-73*

De Paepe, L., Zhu, C., & DePryck, K. (2018). Drop-out, retention, satisfaction and attainment of online learners of Dutch in adult education. International Journal on E-Learning, 17(3), 303-323.

Dooley, K. E.,Lindner, J. R., Telg, R. W., Irani, T., Moore, L. And Lundy, L. (2007). Road Map to Measuring Distance Education Instructional Design Competencies. *Quarterly Review of Distance Education*, 8(2): 151-159

Dönmez, O. ve Önal, A. (2006). Uzaktan Öğrenimde Eşzamanlı veya Eşzamanlı Olmayan İletişim. *6'ncı Türkiye'de İnternet" Konferansı Bildirileri*. 21 - 23 Aralık 2006 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.

Drokina, V. (2020). Distance Education In Universıties: Advantages and Disadvantages. *International Journal of Humanities and Natural Sciences,* 9 (2): 46-48

Eddles-Hirch, K. (2015). Phenomenology and Educational Research. *International Journal of Advanced Research*, 3(8), 251-260.

Elitaş, T. (2017). *Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Emin, N. M. (2020). Koronavirüs Salgını ve Acil Durumda Eğitim. *SETA Perspektif*. 268: 1-4

Genç, M. F. ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (Covıd-19) Sürecinde İlâhiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 403-422

Garrison, D. R., Anderson, T. And Archer, W. (2000). Critical Inquiry in A Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3): 87–105.

Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları.* İstanbul: Ütopya Yayınevi.

Giannini, S. And Albrectsen, A.B.(2020). Covid-19 School Closures Around The World Will Hit Girls Hardest. https://en.unesco.org/news/covid-19-school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest (Erişim: 29.03.2021)

Giannini, S. And Lewis, G.(2020). Three Ways To Plan For Equity During The Coronavirus School Closures. https://gemreportunesco.wordpress.com/2020/03/25/three-ways-to-plan-for-equity-during-the-coronavirus-school-closures/web(Erişim: 29.03.2021)

Gökçe, T.A. (2008). Küreselleşme Sürecinde Uzaktan Eğitim, Dumlupınar Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11: 1-12.

Gören, S. Ç., Gök, F. S., Yalçın, M. T., Göregen, F. ve Çalışkan, M. (2020). Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1): 69-94.

Hark Söylemez, N. (2020). Covid 19 Bağlamında Uzaktan Eğitim İle İlgili Yapılan Bazı Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Journal of Current Researches on Social Sciences, 10 (3), 625-642.*

Holmberg, B. (2005). *Theory and Practice of Distance Education*. Routledge.

Işık, A. H., Karacı, A., Özkaraca, O. and Biroğul, S. (2010). Web Tabanlı Eş Zamanlı (Senkron) Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Akademik Bilişim*, 10-12.

Arslan, İ. ve Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10: 1-36.

İşman, A. (2008). *Uzaktan Eğitim* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Kaminskienė, L.,Tūtlys, V., Gedvilienė, G. And Chu, L. Y. (2021). Coping With the Pandemic and The School Lockdowns: The Perspective of Lithuanian School Principals. *Journal of Contemporary Educational Studies,* 72: 270-285.

Kantos, Z. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim İle İlgili Düşünceleri. *8'nci Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-Sosyal ve Eğitim Bilimleri*. 22-23 Ağustos 2020. HATTUŞA / Çorum Kongre Bildiri Kitabı, 67-80.

Karahan, E., Bozan, M. A. ve Akçay, A. O. (2020). Sınıf Öğretmenliği Lisans Öğrencilerinin Pandemi Sürecindeki Çevrim İçi Öğrenme Deneyimlerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 201-214

Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim* (1. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kaysi, F. (2020). Covid-19 Salgını Sürecinde Türkiye'de Gerçekleştirilen Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi. *5'inci Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi.* 1-2 Eylül 2020. Kongre Bildiri Kitabı, 17-22

Keegan, D. (2000). *Distance Training. Taking Stock At A Time of Change*. London, UK: Loudledge Farmer.

Keleş, H.N, Atay, D. ve Karanfil, F. (2020). Covid 19 Pandemi Sürecinde Okul Müdürlerinin Öğretim Liderliği Davranışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1):155-174.

Kırık, A. M. (2014). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, 21: 73-94

Kocabaş, İ. ve Karaköse, T. (2005). Okul Müdürlerinin Tutum ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi (Özel Ve Devlet Okulu Örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1): 79-93.

Kocayiğit, A. ve Uşun, S. (2020). Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları (Burdur İli Örneği). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 8(23): 285-299.

Koşar, E. (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.* Ankara: Öğreti, Pegem Yayınları.

Korolkov, A.,Germanov, G.,Langueva, O., Shevyakova, A., Poskrebysheva, N. (2020). Advantages and Disadvantages of Distance Learning on Students' and Teachers' of the Physical Culture Faculty Opinion. *BIO Web of Conferences*26: 00058.

Küçük, S. (2020). Uzaktan Eğitim: Nereden Nereye? *Bahçem Eğitim Ve Kültür Dergisi.* 10: 22-28.

Küçüker, G. F. ve Selvi, K. (2016). İlkokul Öğrencilerinin Kendi Kendine Öğrenme Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öğretici Destekli Bir Model (İÖDKKÖM) Önerisi. *Eğitim ve Bilim,* 41(185) : 167-198.

Külekçi Akyavuz, E., Çakın, M. (2020). Covid-19 Salgınının Eğitime Etkisi Konusunda Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 723-737.

MEDICANA (2020). Corona (Korona) Virüsü Nedir?" Sağlık Rehberi. https://medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/9023/corona-korona-virusu-nedir. (Erişim: 29.03.2021)

Mengi, A. ve Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 Salgını Sürecinde Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1): 413-437.

Muhirwa, J. M. (2009). Teaching and Learning Against All Odds: A Video-Based Study of Learner-To-Instructor Interaction in International Distance Education. The International Review of Research in Open and Distributed Learning 10(4), 1-24.

Muirhead, B. (2000). Enhancing Social Interaction in Computer-Mediated Distance Education. *Journal of Educational Technology&Society*, 3(4): 1-11.

Nizam, F. (2004). Eğitim-Öğretimde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Olanakları ve Avantajları. *KATÜ Akademik Bilişim*,1-17.

Nurdiansyah, Y. (2021). The Role of Indonesian School Principals' Leading Distance Learning During Covid-19 Pandemic. *4th International Conference on Research of Educational Administration and Management (ICREAM 2020)* (pp. 374-378). Atlantis Press.

Olgun, Z. (2020). Pandemi Sürecinde MEB Uzaktan Eğitim Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: *İmam Hatip Okulları Yöneticilerinin Perspektifinden Eğitime Bakış Dergisi*. 50: 59-68.

Özarslan, Y. ve Ozan, Ö. (2014). Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Programı Açma Sorunsalı, *XIX. Türkiye'de İnternet Konferansı*, 27-29 Kasım 2014, Yaşar Üniversitesi, İzmir.

Özdemir, Ç., Çakıroğlu, M., Bayılmış, C. ve Ekiz, H. (2004). Teknolojik Gelişme İçin Eğitimin Önemi ve İnternet Destekli Öğretimin Eğitimdeki Yeri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology,* 3(3):144-147.

Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H.G. (2020). Covid-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1): 13-43.

Özgül, E., Ceran, D. ve Yıldız, D. (2020). Uzaktan Eğitimle Yapılan Türkçe Dersinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi,* 49(1): 395-412.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi

Perienen, A. (2020). Frame works for ICT integration in mathematics education- a teacher's perspective. Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 16(6), em1845. https://doi.org/10.29333/ejmste/7803

Rovai, A. P. (2001). Building Classroom Community At a Distance: A Case Study. *Educational Technology Research and Development*, 49(4): 33-48

Rogers, E. (1997). *Communication Technology: The New Media in Society*. New York: The Free Press.

Sánchez-Vera, M.-M., León-Urrutia, M. ve Davis, H. (2015). Challenges in The Creation, Development and Implementation of MOOCs: Web Science Course at The University of Southampton. *Comunicar*, 22(44): 37–44.

Sabry, K. ve Baldwin, L. (2003). Web-Based Learning İnteraction and Learning Styles. *British Journal of Educational Technology*, 34(4): 443-454.

Schlosser, C. A. And Anderson, M. L. (1994). *Distance Education: Review of The Literature. Ames,* IA: Iowa Distance Education Alliance

Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). COVID-19 Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1): 40-53.

Sevim, Turan ve Tunagür(2018), Türkçe Eğitimi Alanındaki Doktora Tezlerinin Özet Bölümlerine Yönelik Bir İçerik Analizi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri dergisi.*

Simonson, M.,Smaldino, S. And Zvacek, S. (2015). *Teachingand Learning At a Distance. Foundations of Distance Education* (SixthEdit). Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Sofat, R. and Sharma, R. (2020). A study on perception of academicians towards online education courses. Online J. Dist. Educ. e-Learn, 8(1), 1.

Sözüdoğru, O., Altınay, Z ve Altınay, F. (2016) Eğitimde Sosyal Ağlar. A. İşman, H. Ferhan Odabaşı, B. Akkoyunlu (Ed). *Eğitim Okumaları 2016 (1.Baskı)* İçinde (315-323). Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.

Swan, K. (2001). Virtual Interaction: Design Factors Affecting Student Satisfaction and Perceived Learning in Asynchronous Online Courses. *Distance Education,* 22: 306-331.

Telli, Y.S. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1): 25-34 .

Tezer, M. ve Cumhur, M.G. (2020). Salgın Hastalık Sürecinde Çevrimiçi Matematik Dersine Yönelik Öğrenci Görüşleri. Yakın Doğu Üniversitesi *International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections*. 29-30 Mart 2020, KKTC. Kongre Bildiri Kitabı, 88-92.

TDK (Türk Dil Kurumu) (2020). Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 16.11.2020)

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı(MEB) (2020). 2020 Yılı İdari Faaliyet Raporu. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/03134336_2020_YYlY_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim:26.03.2021).

T.C. Sağlık Bakanlığı (2020a). Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji Ve Tanı. Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması. https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgiler epidemiyolojivetanipdf.pdf (Erişim: 29.03.2021).

T.C. Sağlık Bakanlığı (2020b). COVID-19 Bilgilendirme Platformu.Covid-19 Nedir?. https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html (Erişim: 22.03.2021)

T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). COVID-19 Bilgilendirme Platformu. Covid 19 Sözlüğühttps://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,geni%C5%9F%20bir%20alanda%20yay%C4%B1l%C4%B1m%20g%C3%B6stermesi. (Erişim: 22.03.2021)

Thurmond, V. and Wambach, K. (June, 2004). Towards an Understanding of Interactions in Distance Education. *Online Journal of Nursing Informatics (OJNI).* 8 (2). http://ojni.org/8_2/interactions.htm (Erişim: 29.03.2021)

Tomei, L. A. (2010). Designing Instruction For The Traditional, Adult and Distance Learner: A New Engine For Technology-Based Teaching. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 12(4): 212-224.

Turan, S. (2020). Covid-19 Sürecinde Okul Müdürlerinin Teknolojik Liderliği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1): 175-199.

Türk Eğitim-Sen (2020). Salgın Sürecinde Eğitim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar Ve Beklentiler. https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?Id=13798 (Erişim: 25.06.2021)

Uyar, E. (2020). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri. Kapadokya Eğitim Dergisi, 1(2).

Ünal, M. ve Bulunuz, N. (2020). COVID-19 Salgını Dönemi Uzaktan Eğitim Çalışmaları Ve Sonraki Süreçle İlgili Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüş Ve Önerileri. *Millî Eğitim*, 49(1): 343-369.

Unesco (2020). Covid-19

Educational_disruption_and_response. https://en.unesco.org/covid19/educationresponse (Erişim:26.03.2021)

Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*, (1.Basım), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Varey, R. J. (2004). Informationaland Communicational Explanations of Corporations as Interaction Systems, M Wiberg (ed), Interaction Society: Theories, Practice and Supportive Technologies. 139-170.

Violante, M. G. And Vezzetti, E. (2014). Implementing A New Approach For The Design of An E-Learning Platform in Engineering Education. *Computer Applications in Engineering Education*, 22(4): 708–727

WHO (2020). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. https://covid19.who.int/ (Erişim: 29.03.2021)

Yükrük, S. (2004). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı Son Sınıf Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulamalarında Sınıf Ortamında Seslerini Kullanma Becerileri. *Musiki Muallim Mektebinden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu,* 7-10 Nisan 2004, Isparta.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, V. A. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri. Yakın Doğu Üniversitesi *International Conference on Interdisciplinary Educational*